

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ETIKY, PSYCHOLOGIE A
CHARITATIVNÍ PRÁCE

Bakalářská práce:

APLIKOVATELNOST VÝCHOVNÉHO
SYSTÉMU DONA BOSCA NA DNEŠNÍ
MLÁDEŽ

The applicability of Don Bosco's educational principle for
today's youth

Autor práce: Anna Kratochvílová
Obor studia: Pedagogika volného času
Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

2014

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

20.3.2015

PODĚKOVÁNÍ

„Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za trpělivé vedení a cenné připomínky. Práce by rovněž nemohla vzniknout bez pomoci mé maminky Mgr. Jany Fellnerové, která se mnou konzultovala všechny pedagogické aspekty mé práce a dělila se se mnou o cenné zkušenosti z oblasti salesiánské pedagogiky. Tímto jí upřímně děkuji. Největší dík patří mému manželovi, který mě při psaní neúnavně podporoval a poskytoval mi technické zázemí.“

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. DON BOSCO A JEHO VÝCHOVNÝ SYSTÉM.....	9
1.1. OSOBNOST DONA BOSCA.....	9
1.2. KONTEXT DOBY DONA BOSCA.....	10
1.3. PREVENTIVNÍ VÝCHOVNÝ SYSTÉM DONA BOSCA.....	13
1.3.1. Preventivní systém a metody ve výchově.....	13
1.3.2. Pilíře výchovy Dona Bosca.....	14
1.3.3. Zásady pedagogiky Dona Bosca.....	15
1.3.4. Čtyři dimenze výchovného prostředí.....	16
2. SOUČASNÁ DOBA A SITUACE DNEŠNÍ MLÁDEŽE.....	18
2.1. MLÁDEŽ V POSTMODERNÍ DOBĚ.....	18
2.1.1. Vymezení pojmů mládež, mládí, prodloužené mládí.....	19
2.2. PROSTŘEDÍ, VE KTERÉM MLÁDEŽ ŽIJE.....	20
2.2.1. Radikální pluralismus.....	20
2.2.2. Důraz na výkon.....	22
2.2.3 Konzum jako cíl.....	23
2.3. HODNOTOVÁ ORIENTACE MLÁDEŽE.....	25
2.3.1. Vymezení pojmů.....	25
2.3.2. Žebříček hodnot.....	25
2.3.3. Postmateriální hodnoty.....	26
2.4. VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE.....	27
2.4.1. Vymezení pojmu volný čas.....	27
2.4.2. Funkce volného času a jeho specifika.....	27
2.4.3. Volný čas mládeže a výzkum.....	28
2.4.4. Oblasti volného času významné pro mládež.....	29
2.4.5. Kyberkultura jako fenomén doby.....	30
2.4.6. Pastorační využití volného času a nabídka církevních aktivit.....	31
3. APLIKOVATELNOST VÝCHOVNÝCH PRINCIPŮ DONA BOSCA PŘI PRÁCI S DNEŠNÍ MLÁDEŽÍ.....	33
3.1. CÍLOVÉ SKUPINY SALESIÁNSKÉ VÝCHOVY A PASTORAČNÍ PRÁCE.....	33

3.2. SALESIÁNSKÁ STŘEDISKA MLÁDEŽE.....	33
3.2.1. Co jsou Salesiánská hnutí mládeže.....	33
3.2.2. Zřizovatel Salesiánských středisek a jejich zákonný rámec.....	34
3.2.3. V jakých oblastech se konkrétně salesiánské středisko angažuje..	34
3.2.4. Specifika Salesiánských středisek.....	34
3.3. METODIKA SALESIÁNSKÉ VÝCHOVNÉ A PASTORAČNÍ PRÁCE.....	35
3.3.1. Otevřená práce s mládeží.....	36
3.3.2. Metody nedirektivní výchovy.....	37
3.3.3. Animace.....	38
3.3.4. Informální edukace.....	39
3.3.5. Pragmatická pedagogika v rámci salesiánského výchovného stylu.....	40
ZÁVĚR.....	42
Seznam použitých zdrojů.....	44
Seznam použitých zkratk.....	47
Seznam příloh.....	48
Přílohy.....	49

ÚVOD

V předložené práci se zabývám možnostmi a vlivem, který může nabídnout výchovný styl Dona Bosca dnešním mladým lidem. Ti žijí v době neomezených možností a informační exploze. Chybí jim ovšem průvodci, kteří by jim pomohli najít cestu v nedozírné spleti informací a názorů. Jejich tíseň a zmatek nezpůsobuje nedostatek smysluplných sdělení a informací, nýbrž právě jejich zahlcující přebytek.¹

Současný názorový a postojový pluralismus vystavuje mladé lidi nároku osobní odpovědnosti a rozhodování, který není prost rizik, špatných rozhodnutí a omylů. Mladý člověk nemůže spoléhat na to, že za něj bude někdo rozhodovat a nést odpovědnost, musí spoléhat sám na sebe. Za této situace stojí rodiče a vychovatele před těžkou otázkou, jak vychovávat své děti, resp. svěřence. Vyrůstali a sociálně dozrávali v jiné době a i doba současná se stále mění. Vychovatelé a rodiče se mohou pouze dohadovat, co bude nová doba od dnešních mladých lidí vyžadovat.

Podle Riesmana² bude moderní doba vyžadovat lidi autonomního typu charakteru. Lidi, kteří se nenechávají řídit vnějškově a nepodléhají bezhlavě vnějšímu tlaku konzumu či reklamy, ale řídí se vlastním úsudkem a dokáží se v proměnlivých životních podmínkách rozhodovat zralým způsobem. Někteří pedagogové také zmiňují význam výchovy k osobní síle a odolnosti, k životní resilienci³. V době neomezeného konzumu je také důležité, vést lidi k vnitřním hodnotám, aby nepodléhali pouze těm povrchním a materiálním.

Salesiánský výchovný styl, který chce tato práce prezentovat, je postaven na bezpodmínečném přijetí každého jedince v jeho jedinečnosti. To je podle Matějčka nezbytnou podmínkou dobrého rodičovství. Don Bosco vychovatele k takovému rodičovství vybízí. Vybízí k tomu, aby byli dětmi nejen otcem, ale i matkou, milujícími a především bezpodmínečně přijímajícími. Jedině pak je možné získat jejich důvěru. Tehdy se mladí lidé otevrou a mohou přijmout a zvnitřnit si hodnoty, které jim předkládáme. Ne kázáním, tresty či přednáškami, ale upřímným láskyplným vztahem. V Maslowově pyramidě potřeb je potřeba bezpečí a jistoty druhou nejdůležitější potřebou člověka hned za fyzickými potřebami. Je důležitá pro každý lidský vztah.

---

¹ Srov. MOŽNÝ, I. *Česká společnost. Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-85850-99-0. s. 8.

² Pozn.: Riesman se sice zabývá změnami amerického charakteru v různých historických dobách, dá se ale říci, že jeho představa autonomního typu společenského charakteru, která se v době vydání jeho knihy rodila v americké společnosti, je aktuální také v současné době pro naši společnost evropskou. Srov. RIESMAN, D. *Osamělý dav*, Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-062-5

³ „V současnosti většina autorů uvažuje o resilienci jako o procesu interakce mezi dítětem a prostředím, které ho obklopuje.... Původně se také používal termín odolnost, nenáchylnost pružnost.” ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2947-3. s. 10.

Pro profesionálního pedagoga je ovšem obtížné požadavek bezpodmínečného přijetí naplňovat. Učitelé často odměňují žáky na demokratickém principu práva a spravedlnosti⁴, tedy na základě výsledků (důraz na výkon). To některé děti zvýhodňuje a jiné na základě jejich negativních projevů v učení či chování vyčleňuje (stigmatizuje). Pedagog nepřijímá děti proto, že jsou, ale na základě toho, jaké jsou. Podobné vzorce děti zažívají i na kroužcích a na různých volnočasových aktivitách. Není divu, že žáci méně nadaní či „problémoví“, například ti, co mají drobné handicap, jako je např. porucha pozornosti, či pocházejí z negativního sociálního prostředí apod., zažívají ve svých vztazích s učiteli a vychovateli daleko méně vztahového nasycení a přijetí než žáci nadaní a bezproblémoví. Paradoxem takového modelu výchovy je, že nejvíce potřebným dětem se bezpodmínečného přijetí dostává nejméně. Salesiánská výchova je naopak založena na přijetí a aktivním vztahu s každým dítětem, především s tím nejohroženějším.

Důležitou složkou salesiánské výchovy je rovněž zohlednění duchovní dimenze člověka. Don Bosco klade důraz na celostní, integrální rozvoj člověka. Zde je možné spatřovat skutečný základ salesiánského výchovného systému, jak ho formuloval, resp. aplikoval Don Bosco.

S ohledem na cíl této práce, kterým je zkoumat aplikovatelnost výchovného systému Dona Bosca na dnešní mládež, nejdříve v 1. kapitole představím osobnost Dona Bosca a kontext doby, ve které žil, především však základní principy jeho preventivního systému.

Ve 2. kapitole půjde o prezentaci situace dnešní mládeže včetně rozhodujících faktorů, které ovlivňují jejich hodnotovou orientaci. Zaměřím se především na jejich prožívání volného času a s tím spojenou kyberkulturu, která hraje v jejich životě rozhodující roli.

Ve 3. kapitole je představena metodika salesiánského způsobu výchovy a pastorače, resp. jejich využitelnost při pedagogické práci s dnešní mládeží.

Při orientaci v problematice salesiánské výchovy v Čechách mi byl cenným průvodcem Michal Kaplánek se svou literaturou zaměřenou na salesiánskou výchovu. Ke hlubšímu proniknutí do problematiky situace dnešní mladé generace a pochopení procesů duchovního vývoje mládeže mi pak pomohla literatura Michaela Martínka.

---

⁴ Podle Fellnerové “Hodnocení člověka na demokratickém principu práva a spravedlnosti, ve škole žáka ve vztahu k výkonu, zakládá na vnitřní diferenciaci skupiny (ve škole třídy), která může, ale nemusí nabýt vnější podoby. Žákovská skupina se tak rozkládá do širokého spektra, jež je na jedné straně ohraničeno těmi, kteří umí, jsou odměňováni a posilováni a na druhé straně těmi, kteří na principu práva a spravedlnosti odměňování být nemohou.“ FELLNEROVÁ, J. *Úvod do problematiky křesťanských škol v ČR. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově, Pedagogický ústav J.A.K. ČSAV Praha 1993, roč. 43, č.3, s. 251 – 255. ISSN 0031-3815. s. 252.*

Bohatým zdrojem výzkumů, týkajících se mládeže a také zdrojem definic nezbytných sociologických termínů byl pro mě autor Petr Sak, jehož studie a výzkumy nejsou úplně aktuální a mají hlavní výpovědní hodnotu pro mládež žijící v letech 1994 – 2002. Přesto mi jeho závěry poskytly pomocné vodítko použitelné k analýze situace současné mládeže.

1. DON BOSCO A JEHO VÝCHOVNÝ SYSTÉM

1.1. Osobnost Dona Bosca

Jan (Giovanni Melchiorre) Bosco, katolický kněz a vychovatel, zakladatel řádu Salesiánů, se narodil 16. srpna 1815 ve vesničce Becchi v Piemontu. Zde žil se dvěma staršími bratry a matkou ve velké chudobě. Otec zemřel, když byly chlapci 2 roky. Janova matka Markéta byla velmi zbožná a vedla rodinu ke křesťanským hodnotám. Jan od mládí vykazoval veliké nadání pro učení a apoštolské nadšení. Již jako chlapec se snažil získat ostatní chlapce pro evangelium. Nejdřív je pobavil a získal si je různými akrobatickými či komickými kousky a následně se je pokoušel evangelizovat. Pro neshody se starším bratrem Antonínem, který neměl pochopení pro jeho vášeň k učení, musel ve 12 letech odejít z domova s matčiným požehnáním stát se knězem.

Vzdělání mu poskytl kněz Don Calosso, který byl ohromen Janovým nadáním a porozuměním kázání. Po kněžově smrti musel Jan tvrdě pracovat, aby získal peníze na studium. Byl již rozhodnut stát se knězem a jeho snaha byla korunována úspěchem. Roku 1841 byl Jan Bosco v Turíně vysvěcen na kněze.

Don Bosco velice záhy objevil své životní poslání. Stalo se to během návštěvy věznice pro chlapce ve věku 12-18 let, kteří byli zavřeni pro krádeže. Don Bosco cítil, že o tyto nešťastné děti, oběti průmyslové revoluce, se nikdo jiný nepostará. „Je třeba za každou cenu zabránit tomu, aby tak mladí hoši končili za mřížemi.“⁵ Odmítl nabídku prestižní a dobře placené práce, které se mu krátce na to dostalo, a rozhodl se pro práci s chudou opuštěnou mládeží. Oslovoval chlapce na ulici, chodil za nimi do vězení a promlouval k nim, snažil se je vyburcovat z letargie, lákal je ke hram. Sliboval zábavu a svačinu, což bylo pro většinu chlapců neodolatelné lákadlo v době hladu a neomezené dětské práce. Při každé návštěvě chlapcům také řekl něco o Ježíši Kristu, o víře, učil je modlitbě a vděčnosti a zval je každou neděli k sobě na kázání spojené s hrami. Pro práci s mládeží vyhledával prostory, kam by se neustále narůstající počet chlapců vešel. Kde by měli chlapci zázemí a možnost si odpočinout, vzdělat se a přiblížit se Bohu. Takové místo nazýval oratoří. Tato oratoř neměla fungovat pouze v neděli. Její provoz měl být nepřetržitý, měla chlapcům poskytnout zázemí a domov. První stálou oratoř založil roku 1846 v kůlně v Pindariho domě ve Valdoccu.

Během své práce se Don Bosco neustále potýkal s finančními problémy, přesto své konání nevzdal. Naopak pochopil, že pro své chlapce musí udělat víc. Vzdělával je, pomáhal jim shánět práci, vyjednával se zaměstnavateli o přijatelnějších podmínkách práce, dohlížel na to, aby chlapci měli řádnou smlouvu a nebyli zaměstnavateli

⁵ BOSCO, T. *Don Bosco*. Praha: Portál, 1991. ISBN:80-85282-01-3. s. 103.

vykořisťování. Tehdejší pracovní doba čítala nejméně 12 hodin a to i pro malé děti. To vedlo k nemocem, úrazům a k totální vyčerpanosti. Tomu všemu chtěl Don Bosco předejít. Aby však mohl dobře zaměstnat tak velké množství chlapců, musel jít ještě dál. Zřídil učňovské dílny, ve kterých se chlapci vyučili a školu, kde se všichni naučili číst a psát. Sám pak sepsal několik učebnic přímo pro potřeby chlapců. Psal způsobem, který byl chlapcům srozumitelný. Dostupná literatura té doby byla často obyčejnému člověku velmi vzdálená a nepochopitelná.

Z přání zabezpečit chlapce i po Boscově smrti se zrodil nápad založit kongregaci, která by pokračovala v jeho díle. Za patrona si zvolil Sv. Františka Saleského, podle kterého byl řád nazván. Mnoho chudých chlapců, kteří našli v oratoři Dona Bosca svůj domov, se stalo později zakládajícími členy Salesiánského řádu. Někteří z nich byli vysvěceni za kněze.

1.2. Kontext doby Dona Bosca

Náboženstvo – politická situace v Itálii v 19. století:

Velká francouzská revoluce, která vypukla roku 1798 v Paříži, ovlivnila celý svět. Pro Itálii byl velkou ranou vpád revoluční armády Napoleona Bonaparte roku 1796, který v pádské nížině porazil Rakušany. Sardinské království, skládající se z Piemontu, Savojska a Sardinie skončilo a král odešel do exilu. Mladou generaci nadchla francouzská hesla „Rovnost, volnost, bratrství“. Lidé vkládali naděje do revoluce. Poté co Napoleon vedl tažení na Rusko s naverbovanými italskými vojáky a byl poražen, byly tyto naděje zklamány. Itálii, vyčerpanou a zpustošenou válkou, postihla bída. V roce 1817 postihla Piemont velká neúroda a Turín byl zaplaven hladovějícími žebráky.

Nové období italských dějin zvané *risorgimento*⁶ (obrození, obnova) začalo Vídeňským kongresem 1. listopadu roku 1814. Jednalo se o hnutí za svobodu a národní jednotu rozdrobené Itálie. Po konci Napoleonovy éry byla Itálie rozdělena na mnoho částí. Sesazení králové se znovu vrátili a snažili se nastolit staré pořádky. Itálie se rozdělila na osm oblastí. Během *risorgimenta* byla znovu vymezena královská autorita, která měla dohlížet na zachovávání Božích zákonů. Snažila se brzdit revoluční síly, násilnosti a porušování řádu. „Prosazování hodnot vedlo nutně k autoritářství v církvi a ke spolčování mezi trůnem a oltářem a k neschopnosti pochopit, že svoboda, rovnost a bratrství jsou křesťanské hodnoty“.⁷

⁶ Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. s. 86.

⁷ Tamtéž. s. 87.

Obnovené bylo také sardinské království a do Turína se vrátil Viktor Emanuel I. Základem politiky mnoha států, byly převážně zájmy hlavního města a dvora. Obyčejný lid a jeho potřeby byly opomíjeny. Neuspokojivý stav země měl za následek vzpoury. Šířily se tajné spolky a připravoval se převrat.

Pád absolutismu ve Španělsku roku 1820 a vydání ústavy podnítilo Itálii k jednání. V Piemontě došlo k povstání, jež přimělo Viktora Emanuela také vydat ústavu a následně opustit trůn, na který nastoupil jeho bratr Karel Šťastný. Karla Šťastného, tou dobou zdržujícího se v Modeně, pak zastupoval Karel Albert. Karel Šťastný ale neschvaloval jeho jednání a proto Karla Alberta poslal do vyhnanství, vrátil se domů a nastolil tvrdou despotickou vládu, zavedl cenzuru, nechal popravit vůdce povstání a dal školství pod patronát církvi.

Roku 1831 opět nastoupil na trůn Karel Albert, který prosazoval katolický konzervatismus. Církev měla stále velký vliv v politickém rozhodování. Itálie volala po sjednocení, ale veškeré snahy po obnově byly krutě potlačovány. Postoj církve zůstával konzervativní až do roku 1848, kdy se o slovo začal hlásit katolický liberalismus. Lid si přál svobodu a rovnost, liberálové a konzervativci měli z demokracie obavy. Ze zkušenosti se obávali jejího zvrhnutí v tyranii malé skupiny. V té době se Don Bosco postavil na stranu konzervativců, jelikož se cítil být poslušný papeži, který vyzýval k odmítnutí moderních svobod.

Zhruba v polovině 19. století dorazila do Itálie průmyslová revoluce a přinesla do Turína velké změny. Přelomem pro výrobu byl vynález parního stroje (James Watt, 1789). Jediný stroj dovedl nahradit 880 mužů. Například jedna prádelna nyní dovedla vyrábět stejné množství přize při 750 zaměstnancích jako dříve při 200 tis. lidech.⁸ Tato mechanizace se nutně musela projevit na rozpočtu rodin, které přicházely o práci. Díky rozvoji lékařství a zvýšení hygieny také prudce narostl počet obyvatel. Ke všemu se z venkova stěhovalo stále více lidí do měst za prací. Při všech těchto změnách byli lidé postaveni před nové existenciální problémy. Dělníci byli nuceni pracovat za zoufalých podmínek. Rodiny žily v bytech, jimž chybělo základní vybavení jako světlo či kanalizace. Nebylo zde možno dodržovat základní hygienu. Zaměstnavatelé neměli ke svým zaměstnancům žádnou právní povinnost. Výdělky byly velmi nízké, nestačily k zajištění slušné obživy. Tyto problémy měly za následek rozpad rodinného života, alkoholismus, kriminalitu a šíření prostituce a nových nemocí z podvýživy nebo nedostatku hygieny. Průměrný věk dělníka v letech 1830-1840 byl 17 až 19 let. Kvůli

---

⁸ Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. s. 99.

chudobě bujela dětská práce. Pracovní doba pak byla minimálně 12 hodin dlouhá pro všechny zaměstnance, včetně dětí.⁹

Roku 1846 byl zvolen nový papež Pius IX. Byl nezaujatý a po svém zvolení vyhlásil politickou amnestii. V listopadu 1847 Karel Albert, Leopold z Toskány a Pius IX. podepsali smlouvu mezi třemi státy. Očekávalo se sjednocení. Revoluční vlna se šířila po celé Evropě. V Itálii se bojovalo v Miláně. Lid chtěl ústavu a nezávislost na Rakousku.¹⁰

V Itálii začal boj proti církvi. Byly obsazovány kláštery a ničeny kostely. V roce 1848 byla králem Karlem Albertem vydána ústava Statuto Albertino, udělující mimo jiné svobodu židům a protestantům. Ústava však klid zemi nepřinesla. Vypukla válka s Rakouskem. Papež sice odeslal své vojsko, ale s válkou nesouhlasil a odmítl ji podporovat.¹¹ Karel Albert byl poražen a tažení proti církvi pokračovalo. Lidé se shromažďovali a pořádali útoky na kněze a kostely. Považovali kněze za příživníky, kteří se nezajímají o obyčejný chudý lid. Nebyly výjimkou vraždy kněží a projevy násilí proti kněžím byly považovány za projev vlastenectví. Sám Don Bosco byl při těchto raziích několikrát napaden. Papež uprchl do Geaty, v Římě vypukla revoluce a byla vyhlášena republika. S pomocí francouzské armády se papežovi podařilo dobít Řím nazpět a v církevním státě nastolit absolutismus.

V únoru 1849 Karel Albert schválil parlament a hned v březnu opět vypukla válka, ve které byla Itálie opět poražena. Karel Albert odešel do vyhnanství.

Roku 1870 Pius IX. svolal ekumenický koncil. Tento koncil měl vysvětlit nauku církve proti novým bludům a definovat papežskou neomylnost.

Roku 1871 byl Napoleon poražen a italská vláda obsadila Řím. Papež se vzdal, ale dál zůstal ve svém sídle. Nechal vyhlásit exkomunikaci na všechny, kteří byli zodpovědní za obsazení Říma. Ekumenický koncil byl pozastaven. Papežský stát přestal existovat. Papež se stal zajatcem Vatikánu. On i jeho nástupce Lev XIII. zakazovali věřícím účast na politickém životě, čímž ovšem zapříčinili, že se vláda dostala do rukou proticírkevně smýšlejících lidí. Roku 1871 byla Itálie sjednocena.

Don Bosco byl opakovaně přesvědčován, aby se postavil na podporu určité politické strany. On se však rozhodl pro „politiku Otčenáše“.¹² To znamená, že jeho hlavním cílem je spása duší jeho chlapců. Po zkušenostech s vrtkavostí politiků, se

---

⁹ Srov. Saleský Vobčasník, [online]. Brno: 2012, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW: <http://www.salesko.cz/res/data/1226/133650.pdf?seek=1331037677>

¹⁰ Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. s. 151-152.

¹¹ “Jako hlava církve musím být ve službách míru, ne ve službách války.” Tamtéž. s. 169.

¹² Tamtéž. s. 175

rozhodl nikdy nepřidat k žádné politické straně. Jediná autorita, kterou bezpodmínečně poslouchal a uznával, byl papež.

Když vydal Karel Marx Komunistický manifest, který vyzýval k revoluci, k boji za sociální reformy („Proletáři všech zemí spojte se!“), Don Bosco zaujal strategii okamžité pomoci lidem v nouzi. Sháněl mladým proletářům slušné živobytí a poskytoval jim vzdělání a náboženskou orientaci. Tuto službu následně převezmou i salesiáni po celém světě.

1.3. Preventivní výchovný systém Dona Bosca

Výchovná metoda, předcházející přestupkům je pro Dona Bosca charakteristická. Na ni založil celý svůj výchovný systém. „Co platno trestat“, říkával, „když zákon Boží byl již pošlapán! Je nutné předcházet provinění mládeže!“¹³. Tento systém není založen na trestu či strachu z něj (viz represivní systém), ale na vnitřní motivaci svěřenců a na vztahu mezi nimi a vychovateli.

1.3.1. Preventivní systém a metody ve výchově

Co se týče metody své výchovy, sám Don Bosco řekl: „Chcete, abych vysvětlil svou metodu? Zklamám Vás! Ani já ji totiž neznám. Šel jsem vždy dopředu, jak mi vnukal Pán a jak to vyžadovaly okolnosti“.¹⁴ Nicméně určité zásady a pravidla se v jeho přístupu samozřejmě projevují. Na rozdíl od jiných výchovných směrů, se zde nejedná o nějaký systém technik, a už vůbec ne systém příkazů a zákazů. Jde spíše o preventivní systém, o celý životní styl, který ovlivňuje mladého člověka. Jak trefně líčí sám Don Bosco: „Salesián musí ustavičným dohledem a především pozornou péčí takřka znemožnit dětem hřích. Musí pořád žít se svými žáky. Pod jakým názvem? Jako představený? Jako špehoun? Nikoliv, nýbrž jako otec, jenž nenechává své děti nikdy samy, dokud jejich svoboda není výchovou zabezpečena.“¹⁵

Metody používané ve výchově jsou především asistence a animace. Asistence jako fyzická přítomnost mezi mladými a animace jako přítomnost aktivní. Tyto dvě metody jsou velmi charakteristické pro výchovu Dona Bosca a jeho následovníků (Salesiánů). Kaplánek a Váňová vysvětlují asistenci takto: „výchova mládeže je možná pouze dialogem, láskou a úctou k osobě a individualitě mladého člověka. Asistence vyžaduje partnerské, pozorné a láskyplné jednání s mládeží a vylučuje mocenské,

¹³ MALÝ, T. *Pedagogika. Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. Velehrad: Křesťanská akademie, 1979. s. 140.

¹⁴ KOPECKÝ, P. *Výchovná metoda sv. Jana Bosca*. Samizdat. s. 1.

¹⁵ ALBERTI, P. *Světce Don Bosco*. Nové upravené vydání. Řím: Křesťanská akademie 197. s. 241-242.

manipulativní a autoritativní formy jednání.”¹⁶ Animace se ve výchově Dona Bosca projevuje v tom, že vychovatelé dávají stále nové impulsy a motivují své svěřence. “Oduševňují” společenství. Vojtáš ji popisuje jako úroveň angažovanosti, jako schopnost vnášet přátelského ducha do společenství.

Na rozdíl od represivního systému založeného na autoritě, příkazech a trestech, je tento preventivní systém postaven na přátelské přítomnosti mezi mládeží. Je založen na úctě a respektu ke každému jedinci a jeho individualitě. Vychovávaný jedinec má být vychovatelem milován a přijímán takový jaký je. Je nezbytné, aby to mladý člověk také opravdu cítil. Řečeno slovy Dona Bosca: „Nestačí lidi milovat. Důležité je, aby cítili, že jsou milováni“. Na vychovateli leží nelehký úkol usměrňovat chování mladého člověka. Vychovatel musí mít důvěru ve schopnost mladého člověka reflektovat svůj život. Podle Dona Bosca je v každém člověku dobré jádro, které musí být vychovatelem rozpoznáno a rozvíjeno.

1.3.2. Pilíře výchovy Dona Bosca

Celý preventivní výchovný systém se opírá o 3 pilíře. Jsou jimi **laskavost, rozum, a náboženství**.¹⁷

Laskavost je nejvýznamnější pilíř z celé salesiánské pedagogiky. Podle Dona Bosca je láska základem výchovy, je to střízlivý vztah, který je sice velmi osobní, ale je prost změkčilosti, sentimentality či přehnaných gest. Neschvaloval jakékoliv přehnané důvěrnosti či tajnosti mezi dětmi a asistenty, které by vedly k upřednostňování jedněch před druhými. Srdce má korigovat **rozum**, který dohromady s duchovním životem zabraňuje výkyvům a pudovosti. Rozum má také vychovatelům pomáhat flexibilně reagovat na různé pedagogické situace a správně určovat výchovné cíle. Z hlediska mladých lidí je pak rozum důležitý proto, že umožňuje skutečně svobodnou volbu a rozumové přijetí toho, k čemu se je snaží vychovatel přivést. Kaplánek tento styl výchovy popisuje jako výchovu dialogu¹⁸.

Pilíř **náboženství** přináší systém hodnot a transcendentálního pohledu na svět. Měl by být sjednocujícím prvkem preventivního systému. Don Bosco svou výchovu určoval křesťanským obrazem člověka. Náboženství vnímal jako návod k životu. Jeho cílem bylo ukazovat cestu k Bohu a přivádět k Němu mladé lidi. Usiloval především o spásu duše každého člověka: „Dej mi duše, ostatní si vezmi.“

¹⁶ VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu - Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie, 2002. s. 12.

¹⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském stylu*. Praha: Portál. 2012, ISBN 978-80-262-0126-7. s. 31.

¹⁸ Srov. Tamtéž. s. 32.

V současné praxi Salesiánů se náboženský aspekt projevuje v nabízení času a prostoru k rozjímání, meditaci, modlitbě a bohoslužbám. Vzhledem k tomu, že mnoho cílových skupin je bez vyznání, je třeba k náboženské výchově přistupovat citlivě a nenásilně. Spíše tedy formou možnosti, nikoliv povinnosti.

1.3.3. Zásady pedagogiky Dona Bosca

Důležitost kvalitně tráveného volného času - Don Bosco je výjimečný tím, že do výchovy zahrnoval také odpočinek a hry, přičemž hrám dával stejnou důležitost jako povinnostem a modlitbám. Cílem jeho výchovy měla být harmonická osobnost. Člověk morální, čestný, dobrý křesťan a hlavně také člověk radostný. Klidu a radosti je podle něj možno dosáhnout právě skrze hry a trávení volného času odpočinkem či oblíbenými aktivitami.

Jak trestat - Don Bosco výchovu nezakládal na trestech, ale spíše motivoval odměnami.

Přestože byl Boscův systém založen na prevenci špatných činů, samozřejmě nebylo možné se špatnému chování chlapců vyhnout úplně a v některých případech byly tresty potřeba. Don Bosco dal určitá pravidla, jaký postup by trestání mělo mít.

„1. Chce-li vychovatel mít autoritu u svých svěřenců, má si získat jejich lásku. Pak bude trestem pouhý projev nelibosti, který bude povzbuzovat k horlivosti, aniž by snižoval.
2. Pro chovance je trestem to, co jako trest vskutku také pociťuje. Tak může být vážný pohled účinnějším trestem než políček. Již chvála vskutku dobrého nebo výtka pro nějaký přestupek je odměnou nebo trestem.

3. Mimo řídké výjimky nemají se udělovat výtky a tresty veřejné. Ať se dějí mezi čtyřma očima za nepřítomnosti kamarádů, s veškerou moudrostí a trpělivostí, aby svěřenec poznal ve světle rozumu a náboženství své provinění.

4. Všechny tělesné tresty, ať jsou jakéhokoliv druhu, jsou co nejpřísněji zakázány. Nejen proto, že jsou zapovězeny zákonem, nýbrž také proto, že dráždí a vychovatele snižují. Vychovatel má svým svěřencům řádně oznámit a vysvětlit, co je přikázáno a zapovězeno, aby žádný z nich se nemohl omlouvat: „Já to nevěděl...“¹⁹

Láska jako zkušenost - Ve výchově mládeže podle Dona Bosca je také zcela zásadní rodinnost. Tj. vytváření bezpečí a zázemí, kde se děti budou cítit „jako doma“ v tom dobrém slova smyslu. S tím souvisí především plné přijetí dětí vychovateli. Nezbytností je pak pro Dona Bosca věrohodnost a autorita. Pokud vychovatelé neprožívají své výchovné přesvědčení, je výchova bezcenná. Charakteristickým znakem

¹⁹ MALÝ, T. *Pedagogika. Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. s. 140.

Boscovy výchovy je láska vychovatele. Podle Bosca se láska probouzí pouze zkušeností lásky. Ve svém dopisu z Říma píše: „kdo ví, že je milován, lásku opětuje, a kdo je milován, dosáhne všeho, zvláště u mládeže”.²⁰ S láskou ale souvisí i potřeba nastavovat hranice. Děti potřebují lásku a pozornost, ale potřebují také dodržování pravidel. S tématem viny a trestu úzce souvisí i téma odpuštění. Odpustit dítěti vinu tak, aby nepocíťovalo, že má vychovatel jen „příliš měkké srdce“, ale aby pocítilo odpuštění jako něco hlubokého, aby cítilo plné přijetí i v této chvíli, to vyžaduje umění a zkušenost. Vystihnout k odpuštění tu pravou chvíli může jen ten, kdo takové odpuštění sám zažil (ze strany Boha) a jehož život se tímto setkáním změnil.²¹

Smysl pro povinnost – Don Bosco vyžadoval po svých svěřencích práci. Zbožnost se podle něj projevuje ve skutcích, v práci. Nikoliv pouze ve slovech. Sloužit Bohu znamená plnit své povinnosti vůči Němu, sobě i druhým lidem. Prací se rozumí nejen manuální činnost, ale také plnění povinností ve škole, v kostele apod. Podle Dona Bosca každý člověk vyjadřuje prací zodpovědnost za svůj život.

Radostnost – Donu Boscovi šlo o radost, která pramení z vědomí, že jsme milovanými Božími dětmi. Nepožadoval po svých asistentech stálý úsměv a radostné vystupování i přes všechny jejich starosti, které má každý člověk. Šlo mu o tuto hlubší vnitřní radost, která je patrná i v dobách smutku a souvisí s odevzdaností do Božích rukou.

1.3.4. Čtyři dimenze výchovného prostředí

Pro úspěšnou práci s dětmi je vedle metod důležité také vhodné prostředí. Oratoř slouží mladým jako **farnost, rodina, škola i hřiště**. Měla by být rodinným prostředím, náboženským, prostředím, kde se člověk může něčemu do života naučit a prostředím, kde se cítí dobře (hřiště).

Farnost - Boscova výchova stála na víře, svátostech a modlitbě. Zpověď bývala nedílnou součástí nedělní mše pro mladé a hlavním cílem Dona Bosca bylo jejich čisté srdce.

Rodina (domov) - V době, kdy Don Bosco zakládal oratoře, mnoho chlapců nemělo rodiče, případně měli pouze matku a mnoho sourozenců a žili ve velké chudobě. Někteří museli denně urazit veliké vzdálenosti za prací a někteří byli právě propuštěni z vězení a byli naprosto bezprizorní. Don Bosco měl pro všechny tyto chlapce pochopení možná i proto, že sám vyrůstal bez otce. Postupně se stal otcem stovkám

²⁰ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském stylu*. s. 86.

²¹ Srov. FELLNEROVÁ, J. *Úvod do problematiky křesťanských škol v ČR*. s. 251 – 255.

chlapců. Kromě materiálního zabezpečení, stravy a bydlení jim poskytoval především lásku, citové zázemí a duchovní vedení. Stal se jejich rodinou.

Škola - Don Bosco považoval vzdělání za důležité. Vzhledem k tomu, že většina chlapců byla velmi chudých, a vzdělání by se jim jinak nedostalo, učil je sám Don Bosco se svými asistenty, které si postupně rekrutoval ze svých svěřenců. Základem bylo naučit chlapce číst a psát. Postupně dal také vzniknout řemeslným dílnám, ve kterých se chlapci mohli vyučit a poté také gymnáziu, kde vzdělával nadané chlapce a připravoval je na kněžství.

Hřiště – Mladí lidé, plní energie, potřebují ke zdravému spokojenému životu možnost se vhodným způsobem vybouřit a vydováět. Pokud tuto možnost nemají, přestávají respektovat pravidla slušného chování a mohou z nich vyrůst pozdější kriminálníci. Don Bosco cítil, že mnoha chlapcům, s problematickým chováním často chybělo pouze takovéto místo k vybití energie. Proto se stalo hřiště neoddělitelnou součástí oratoře a hra důležitým bodem programu. Při hře se mladí nejen vydovádí, ale také rozvíjí zdravou soutěživost, učí se spolupráci v kolektivu, poznávají jeden druhého a zažívají radost.

Možnosti ovlivňovat děti během společného života, kterou tehdy měl Don Bosco se svými pomocníky, se v současné době změnily. Změnily se podmínky a děti dnes nebydlí v oratoři spolu se Salesiány a nepodílí se na denním režimu. Doba jejich účasti na programu oratoře je zkrácena na několik hodin aktivně tráveného volného času v době o vyučování. V současnosti obvykle nebývá ani škola součástí Salesiánského společenství. V tomto ohledu je ale škola jako taková nahrazena „školou života“.

2. SOUČASNÁ DOBA A SITUACE DNEŠNÍ MLÁDEŽE

Názorový pluralismus, který prostupuje všemi oblastmi lidského života a nedostatek jasného vedení při vytváření identity mladých lidí zvyšuje riziko špatných rozhodnutí. Krize rodiny, vyznačující se velkou rozvodovostí a velkým procentem rodin neúplných, situaci mladých lidí ještě ztěžuje. Pokud rodiče tyto situace dobře výchovně nezvládnou, dochází k tomu, že děti místo pocitu bezpečí, jistoty a přijetí zažívají pravý opak. Takto „poznámenané“ děti pak hledají přijetí jinde. Vzhledem ke své nezralosti a neschopnosti správného rozlišování je tato touha po přijetí může zavést do společnosti gangů, pochybných part, či k náhražkám jako je sex, drogy, alkohol.

Mladí lidé ještě nejsou sociálně zralí a sociálně kompetentní k obraně před negativními vlivy, se kterými se dostávají do kontaktu a které ohrožují jejich mravní a sociální vývoj. Společnost bohužel mladou generaci příliš nechrání a spíše se sama podílí na vytváření těchto negativních vlivů.²²

Sak ve svých studiích dále uvádí, že pachatelé trestných činů začínají svou kriminální „kariéru“ v čím dál mladším věku. Uvádí, že mnoho mladých ve věku 14 -15 let začíná s konzumací alkoholu, nikotinu a drog. Nebývají prý ale bohužel výjimkou i mladší konzumenti. Tyto alarmující skutečnosti vypovídají o (ne)schopnosti současné společnosti ochránit svou mladou generaci.

2.1. Mládež v postmoderní době

Současní mladí lidé žijí v postmoderní době. Ta se vyznačuje mnoha změnami oproti předchozí době moderny. **Doba moderny** předkládala jasně formulované cíle, které byly rozloženy do řady řešitelných problémů a svět chápala jako spojitý celek. V tomto celku měla socializace vést k soudržnosti celku. Výchova v rukou institucí pak vedla k socializaci do přehledné společenské struktury.

Postmoderní doba oproti tomu dává především možnost volby. Zanikl společenský projekt moderny. Rozhodování a morální odpovědnost se přesunula z institucí na každého jedince. Mladí lidé mají v dnešní době obrovské možnosti a příležitosti. Společnost, která tyto možnosti nabízí, ale nijak nepomáhá mladým lidem s uspořádáním jejich života a s vytvářením jejich identity.

Pro schopnost orientace v hodnotových orientacích musí využít mravního uvažování. Zkušenost mravního uvažování²³ by měl člověk získat v rodině.

²² Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 978-80-7229-354-4. s. 9.

²³ Srov. BAUMAN, Z. in SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. Jihočeská univerzita, teologická fakulta, katedra pedagogiky, České Budějovice 2007. s. 18.

Vzhledem k častým selháváním rodiny v otázce socializace a výchovy dítěte se tento důležitý úkol přesouvá na pracovníky pomáhajících profesí. Ti jsou často jedinou oporou mladým lidem v nejisté době dospívání.²⁴

2.1.1. Vysvětlení pojmů mládež, mládí, prodloužené mládí

V literatuře se setkáváme s různými definicemi termínů **mládí** a **mládež**, které je možné vysvětlit z několika různých hledisek. Pro účel této práce zde uvedu vymezení z hlediska sociologie a psychologie.

„*Sociologie* považuje za mládež lidské jedince od chvíle, kdy opustili základní školu, do chvíle, kdy na sebe přijali všechny úkoly dospělých, které spočívají především v odpovědnosti za vlastní existenci (ekonomická soběstačnost) a za vlastní rodinu (manželství, příp. vlastní dítě); v prostředí katolické církve může být takovým momentem také definitivní rozhodnutí pro celibátní způsob života (doživotní řeholní sliby nebo jáhenské svěcení).“²⁵

Vývojová a sociální psychologie vymezuje začátek mládí časnou adolescencí (pubescencí). V tomto období se kolem jedenáctého roku²⁶ vlivem hormonálních změn mění prožívání a chování mladého člověka. Konec mládí je pak ovlivněn fenoménem prodlouženého mládí či odkladu dospělosti a posouvá horní hranici mládí až do období mladé dospělosti. Tímto se nám konec mládí posouvá až ke hranici 30 let.²⁷

Prodloužené mládí je důležitým fenoménem spojeným s mládeží. Jedná se o jev, kdy se u mladých lidí stále více zvyšuje věk, ve kterém uzavírají sňatek a zakládají rodinu. Prodlužuje se tak doba mládí z pohledu sociologie, která mládež popisuje jako období člověka do té doby, než založí rodinu a začne být sám za sebe odpovědný.²⁸

Z demografických průzkumů vyplývá, že průměrný věk uzavření sňatku byl dlouho (1960-1990) konzistentní. U mužů se jednalo průměrně o věk kolem 24,5 roku, u žen kolem 21,5 roku. Od této doby se ale začal věk vstupu do manželství prudce zvyšovat a v roce 2003 už byl věk mužů při ženění kolem 30 let a u žen mezi 27 až 28 lety. Věk vstupu do manželství se tedy zvýšil za toto období zhruba o 5 let.²⁹ Tato doba

---

²⁴ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. s. 18.

²⁵ MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-14. s. 23-24.

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. s. 304.

²⁷ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 23.

²⁸ Srov. Tamtéž. s. 26-29.

²⁹ Srov. Tamtéž. s. 27-28.

významně prodlužuje dobu mládí. Pro náš účel není důležité řešit otázku příčiny těchto změn. Důležité pro pochopení současné mládeže jsou ale důsledky tohoto jevu.

Podle Schweitzera přináší prodloužené mládí lidem čas, který mohou vyplnit vzděláváním, cestováním, získáváním pracovních příležitostí, navazováním přechodných partnerských vztahů, ale také dobrovolnictvím v sociálních či humanitárních organizacích či duchovním hledáním.³⁰ „Tyto nové možnosti mají hluboký vliv na přetváření celého životního cyklu člověka“.³¹

2.2. Prostředí, ve kterém mládež žije

Svět mladých lidí je v současné době velmi ovlivňován několika aspekty. Pro účel této práce uvádím především radikální pluralismus, který zásadně působí na celou moderní společnost. Dále se zmiňuji o velkém důrazu na výkon, který je všude přítomný a vytváří obrovský tlak na jedince. Vytváří obrovské konkurenční prostředí, ve kterém jsou znevýhodněni jedinci s jakýmkoliv handicapem. Jako důležitý rys současné společnosti zmiňuji také konzumerismus (konzumní styl společnosti), se kterým se celá společnost potýká, a který není možné z pohledu trvalé udržitelnosti praktikovat do nekonečna.

2.2.1. Radikální pluralismus

„Moderní doba představuje v podmínkách lidské existence gigantický posun od osudu k možnosti volby.“³²

„Svoboda volby znamená nutnost volby, a tato nutnost znamená riziko. To s sebou nese stres.“³³

Oba výše zmíněné citáty vystihují paradox postmoderní doby. To, po čem člověk touží, svobodné rozhodování a možnost volby se v tomto případě stává jeho hrozbou a přivádí ho to do stresu. V současnosti je jedním z hlavních rysů postmoderny **radikální pluralismus**. V pluralismu existuje mnoho pohledů, jak se dívat na svět, ale zároveň neexistuje žádný objektivní důvod, který by zdůvodnil nadřazení či správnost jednoho pohledu na svět před druhým³⁴. Pluralismus zasahuje do všech oblastí lidského života. Týká se například hodnot, politiky, náboženství, ale také názorů na společenské jevy a v neposlední řadě také instituce rodiny.

³⁰ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 28.

³¹ Tamtéž.

³² BERGER, P. in MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 32.

³³ MOŽNÝ, I. *Česká společnost, Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. s. 146.

³⁴ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 31.

Ve vývoji pluralismu odlišujeme 2 fáze. Dřívější **pluralismus skupin či institucí**³⁵ se vyznačoval názorovou a hodnotovou shodou jejich členů. Dnes je kladen důraz spíše na **pluralismus jedinců**³⁶. Znamená to, že každý jednotlivý člověk, může mít svůj vlastní názor prakticky na cokoli a to v dnešní době zavalené informacemi různé kvality představuje veliké riziko nekompetentního a neuvědomělého výběru, který může být zneužit a dohnán až ke katastrofálním následkům. Takovým následkem může být například fanatické agresivní či sebedestruktivní jednání členů různých náboženských či jiných sekt. Jiným velmi smutným důsledkem mohou být oběti kyberšikany a další.

Podle Kapláňka trpí v postmoderní době většina mladých lidí určitým druhem nouze, bez ohledu na majetnost. Tuto nouzi označuje jako „ztrátu kritérií“.³⁷ Mladí lidé se v současné době neumí orientovat. Na vině jsou podle Helsepera symptomy postmoderní doby.

Symptomy postmoderní doby:³⁸

1. Radikální pluralita, která přináší jakousi rezignaci na hledání orientace a vytváření světového názoru

2. Relativizace racionality, která má za následek skepsi vůči všem racionálním koncepcím

3. Hypoteticky reflexivní postoj k životu, který způsobuje, že člověk není o ničem pořádně přesvědčen, je nejistý a nevěří svému přesvědčení

4. Pocit bezmocnosti tváří v tvář „katastrofickým scénářům“, který vychází z nekontrolovatelného vývoje. Člověk na jedné straně žije ve fascinaci a na druhé straně musí čelit potenciálnímu a často neznámému riziku.

5. Náhrada skutečnosti simulací - vytvoření tzv. „civilizace obrazů“, kde má napodobenina větší vliv nežli realita. Zdáni klamu může často vést (nejen u mladých) až k nezájmu o skutečnost.

6. Rozpad moderního „já“ („rozpuštěná identita“), která má spolu s pluralitním prostředím a náhradou napodobeniny za realitu za následek ztrátu identity jedince. To vede až k jakési schizofrenii. Člověku, na něhož působí záplava obrazů, nezbyvá již prostor pro vlastní nitro a pro intimitu.

³⁵ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 31.

³⁶ Srov. Tamtéž. s. 32.

³⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském stylu*. s. 101.

³⁸ Srov. Tamtéž. s. 102-104.

Demografie a proměna rodiny v postmoderní době:

„Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“³⁹

Tereza Majerová popisuje změny v postmoderní rodině. Tvrdí, že společenský status je mnohem výše, než status rodinný. Ideálem takové společnosti je pak nezávislý jedinec. Základem rodiny již není manželství. To má ovšem za následek pád tradičního systému rolí, tak jak jsme je znali dříve a nové role přitom nejsou jasně definovány⁴⁰. Podle Kellera do této situace také zasahuje stát, který tvrdí, že rodina představuje jeho základ a že by se měla podporovat, ale ve skutečnosti nastavuje rodinám takové podmínky, které rozpad rodin výrazně usnadňují či dokonce podporují.⁴¹

V současné době se obvykle za základní rodinu považuje uskupení manželů (žena a muž) a děti. V dnešní době je tento model (žena a muž) často praktikovaný neformálně bez sňatku. Počátkem 21. století se v ČR rodilo každé páté dítě mimo manželství.⁴² Nyní již běžným jevem se také stává neúplná rodina, pouze s jedním rodičem. Často to bývá matka samoživitelka. Na scénu ale vstupuje také diskuze o možnosti, aby vychovávali vlastní děti či děti adoptovali páry homosexuální (dvě ženy či dva muži). Proti těmto názorům se ostře staví křesťanské autority.

2.2.2. Důraz na výkon

Jedním z dalších znaků dnešní doby je velký tlak na výkonnost a zisk.

„Člověk s jakýmkoliv handicapem (zdravotním, psychickým, intelektuálním, emocionálním) je v tomto systému předem diskvalifikován.“⁴³ Současně je v dnešní době kladen velký důraz na vzdělání. Lidé jsou nuceni se neustále vzdělávat a doškolovat. Převážně pro starší ročníky to může být velmi stresující. Pokud je například pracovník po 30 letech praxe najednou nucen naučit se ovládat 2 světové jazyky a počítačovou gramotnost, přestože ani jedno neovládá a nikdo to od něj až doteď nepožadoval, může to vyvolat velký stres.

Ani mladí lidé vcházející na trh práce to ale nemají jednoduché. Cítí tlak doby, cítí nutnost neustále se vzdělávat, nutnost se na trhu práce prosadit. Pokud tento tlak neustojí, nebo pokud jejich osobní schopnosti nestačí k tomu, aby se na trhu práce prosadili, mohou se postupně dostat až na okraj společnosti.⁴⁴ Spirálou se pak mohou

---

³⁹ Zákon o rodině – č. 94/1963 Sb.

⁴⁰ Srov. MAJEROVÁ, T. *Křesťanská rodina v postmoderní době*. [online]. Časopis Getsemany, ekumenické nakladatelství a vydavatelství Praha 2000, červen, č. 107. Dostupné na WWW: <http://www.getsemany.cz/node/24>

⁴¹ Srov. KELLER, J. in MAJEROVÁ, T. *Křesťanská rodina v postmoderní době*. [online]

⁴² Srov. MOŽNÝ, I. *Česká společnost, Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. s. 39.

⁴³ MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 35.

⁴⁴ Srov. Tamtéž.

dostat až mezi nezaměstnané, bezdomovce, drogově závislé, pachatele trestných činů apod. Tato skutečnost přispívá k neustále většímu rozevírání nůžek mezi úspěšnými, konkurence schopnými a těmi, které se v důsledku svých omezení ze společnosti vyčleňují.⁴⁵

2.2.3. Konzum jako cíl

Cílem společnosti orientované na výkon a zisk je konzum. Konzumní společnost vidí ideál v hromadění majetku a jeho spotřebě. Subjektivní pocit štěstí každého člověka je přímo úměrný nakoupenému zboží. Společenské postavení tak namísto osobních vlastností či schopností jedince určuje hodnota či značka.⁴⁶ Občan konzumní společnosti má potřebu věci použít, zahodit a nahradit novými

„Za konzumní chování (= konzumerismus) považujeme chování vedoucí k neodůvodnitelné spotřebě nad rámec uspokojit základní lidské potřeby, jako jsou potraviny a výživové hodnoty nezbytně nutné pro biologicky optimální fungování lidského organismu“⁴⁷. Takovýto konzum nutí jedince k bezdůvodné spotřebě a podporuje tak průmysl zaměřený na uspokojování uměle vytvářených potřeb. Reklama a marketing s ní spojený vytváří umělé potřeby a iluze o spokojeném životě při jejich spotřebě – konzumaci - a stává se stimulem pro řadu lidí, působí masivně skrze masmédiá a ovlivňuje velké skupiny lidí.

Rizikem konzumní společnosti je ztráta vnitřních hodnot a jejich záměna za hodnoty materiální. Dalším ohrožením, které z konzumerismu vyplývá je růst zadluženosti, zboží je dostupné a to v jakémkoliv množství a často za avizované nízké ceny. Lidé ovlivnění mentalitou výhodných akcí a reklam se tak neváhají zadlužit a nakupují za peníze, které nemají, nadbytek zboží, které vlastně vůbec nepotřebují. Paradoxně jim jejich stav přináší uspokojení „výhodného nákupu“. Neuvědomují si svůj zkreslený úhel pohledu ani manipulaci, kterou na ně výrobci a obchodníci vyvíjejí. Při vši své závislosti na konzumu se cítí svobodní. Propagace života na dluh má na svědomí mnoho zadlužených jedinců, kteří se pro „větší štěstí“ zadluží klidně i na většinu svého života. Model života na dluh můžeme vidět i v národní politice mnoha států včetně ČR. Pokud si kdokoliv kupuje věci, na které nemá, musí se zákonitě dříve či později dostat do dluhové pasti. Zadluženost není ale konečným bodem ve výčtu rizik, které s sebou

---

⁴⁵ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 35.

⁴⁶ Srov. Tamtéž.

⁴⁷ Infocentrum Naučná stezka. *Konzumní společnost a životní styl*. [online]. (cit. 2015). Dostupné na WWW: [http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%](http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%20spolecnost)

konzumerismus nese. Je dokázané, že konzumní životní styl také významně zhoršuje zdravotní stav obyvatel.

Odhlédneme-li od rizik, které přináší konzumerismus jedinci a přejdeme ke globálnějšímu měřítku, je nezbytné mezi riziky zmínit také hrozící ekologické katastrofy, které z neuvážené spotřeby vyplývají. Objemy odpadů, které se každý den hromadí na povrchu planety, jsou velkou ekologickou zátěží a jejich postupné odstraňování nikdy nemůže dostihnout jejich raketovou produkci. Kromě odpadů se v našem životním prostředí hromadí mnoho škodlivin, a neukázněné drancování přírodních zdrojů také nelze praktikovat donekonečna, rozhodně ne bez vážných následků pro zemi. Kohák přičítá příčinu ekologické krize nekonečným nárokům lidí v konečném světě.⁴⁸ Vidí problém ve změně, kdy původní užívání zboží za účelem uspokojení základních lidských potřeb nahradilo užívání za účelem štěstí, které udává onen nekonečný stále se zvyšující nárok.

„Po tisíciletí připadalo lidem samozřejmé, že budou mít a chtít jen tolik, kolik měli jejich předkové. Dnes nám připadá samozřejmé chtít a mít víc, než měla předešlá generace.“⁴⁹

Kohák poukazuje na to, že chamtivost sice na světě vždy existovala, ale v historii nikdy nebyla ctností. V příbězích a bájích byl většinou každý chamtivec odsouzen a potrestán. Chamtivost byla viděna jako patologie. Podle Koháka se vnímání této vlastnosti natolik změnilo, že dnes již bereme chamtivost jako běžný lidský postoj, ne-li přímo jako podnikatelskou ctnost.⁵⁰

Změnilo se lidské očekávání toho, co mohou věci poskytnout. Dříve šlo o uspokojení lidských potřeb a štěstí bylo bráno jako něco navíc, jako dar. Dnes však lidé očekávají štěstí jako něco, na co mají nárok, ne-li přímo právo. Jsou přesvědčeni, že toto právo jim přinese správný nákup. S tím také operují reklamy, které neslibují utišení hladu či žízně, ale rovnou přival štěstí a blaženosti po konzumaci jídel či nápojů, které propagují.⁵¹

Za těchto okolností je ekologická stabilita vážně narušena. Tyto tendence navíc vedou k tomu, že privilegované vrstvy si své nekonečné nároky uspokojují na úkor ochuzení druhých, protože již nejsou sto je uspokojit z vlastních zdrojů.⁵² To otvírá problém chudých zemí, kde jsou lidé včetně dětí vykořisťováni při práci za nelidských podmínek, aby jejich zaměstnavatelé na naše pulty mohli dodat co nejlevněji a co

⁴⁸ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha: Slon. 2006, ISBN 80-85850-86-9. s. 24.

⁴⁹ Tamtéž. s. 22.

⁵⁰ Srov. Tamtéž. s. 22.

⁵¹ Srov. Tamtéž. s. 23.

⁵² Srov. Tamtéž. s. 23.

nejvíce zboží, které chceme. Ať už se jedná o celoroční přísun čerstvého ovoce, či levného textilu.

2.3. HODNOTOVÁ ORIENTACE MLÁDEŽE

2.3.1. Vymezení pojmů

„Z psychologického hlediska můžeme **hodnoty** definovat jako naučené struktury, které si jedinec osvojuje od svých rodičů, učitelů, vrstevníků, médií, od společnosti obecně.“⁵³

„V sociologii se mluví o **hodnotách** v souvislosti s normami. Jestliže normu chápeme jako institucionalizovanou hodnotu, pak rozdíl mezi hodnotou a normou spočívá v tom, že hodnota je spojena s poznáváním a motivací a na rozdíl od normy není spojena se sankcemi.“⁵⁴

„Hodnotová orientace charakterizuje zaměřenost a obsah sociální aktivity osobnosti. Souvisí tak s procesem utváření motivace a s motivační sférou osobnosti.“⁵⁵

Hodnotová orientace mládeže se mění podle různých životních fází.

Hodnoty mají významné místo v motivační struktuře člověka a v jeho chování.

Politické změny mají vliv na hodnotový systém společnosti. Tento proces se nejvíce projevuje v mladé generaci. „Proto výzkum, analýza a poznání hodnotových orientací mládeže vypovídá o aktuálně se utvářejícím hodnotovém systému společnosti“.⁵⁶

Inglehart uvádí výsledky srovnávání, ze kterých vyplývá změna hodnot z materialismu směrem k postmaterialismu. Opíraje se o Maslowovu pyramidu potřeb tvrdí, že ekonomická jistota vede k tomu, že lidé mohou vnímat i sociální a estetické potřeby. Toto zjištění ale nezmenšuje význam materiálních potřeb. Ty pouze nejsou zdůrazňovány, protože se staly samozřejmostí.

2.3.2. Žebříček hodnot⁵⁷

Sak uvádí výsledky výzkumu hodnotového žebříčku mladé generace (15-30 let).

1. místo: **Zdraví** – objevuje se ve všech věkových skupinách

---

⁵³ ŠMÍDOVÁ, M. *Hodnoty, hodnotová orientace a životní cíle současných adolescentů*. s. 13.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ HUDEČEK in ČECHOVÁ, L. *Diplomová práce: Hodnotová orientace adolescentů*. Jihočeská univerzita, pedagogická fakulta, katedra pedagogiky a psychologie, České Budějovice, 2010. s. 19.

⁵⁶ PLOČKOVÁ, L. *Bakalářská práce: Hodnotová orientace dětí z dětského domova*. Jihočeská univerzita, zdravotně sociální fakulta, České Budějovice 2011. s.13.

⁵⁷ Při zpracování této kapitoly jsem pracovala s výsledky výzkumů z tohoto zdroje SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*.

2. místo: **Láska** – nejsilněji ve skupině 15-30 let. Sak si klade otázku, zda vysoké umístění hodnoty lásky vyplývá z toho, že ji mladí pozitivně prožívají nebo z toho, že ji postrádají

3. místo: **Mír, život bez válek** – globální rozměr hodnotového systému mládeže. Význam této hodnoty stoupá vždy v důsledku ohrožení světové bezpečnosti

4. místo: **Životní partner** – hodnota spojena hlavně se skupinou 19 -23 let, patří mezi reprodukční hodnoty (reprodukční orientace)

(navazuje hodnota Rodina a dítě u skupiny 24 – 30 let)

Hodnota: **Bůh** – na předposledním (22.) místě

Poslední místo: **Politická angažovanost**

Sak poukazuje na to, že hodnoty jako láska, rodina, životní partner mají podobně vysoký index, který poukazuje na velký význam, který Češi přisuzují tradiční životní dráze spojené s rodinou a dětmi. Na druhé straně ale paradoxně stále narůstá rozvodovost, je stále větší počet odkládaných sňatků, a obecně je sňatků méně.

2.3.3. Postmateriální hodnoty

„Moje hodnoty tvoří moji identitu. Když změním své hodnoty, změním svou identitu, změním sám sebe.“⁵⁸

Mladí lidé v postmoderní době jsou nuceni volit priority bez jednoznačných hodnot a norem. Relativismus vede k zpochybňování tradičních morálních hodnot. Se ztrátou moci institucí, které tyto hodnoty zaštiťovaly, slábne i závaznost těchto hodnot. Člověk tak nemá v ničem jistotu. Má pouze určité hypotézy, které si neustále ověřuje. Podle Helsepera tak málokdy zaujímá nějaký hlubší životní postoj. Pouze hraje určité role.⁵⁹

---

⁵⁸ YOUNG, K. in SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež.* s. 16.

⁵⁹ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež.* s. 17.

2.4. VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE

2.4.1. Vymezení pojmu volný čas

Volný čas je chápán jako „opak nutné práce a povinností, doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi.“⁶⁰

Volný čas z hlediska dětí a mládeže chápeme jako čas, který tráví mimo dobu vyučování a činnosti s ním související. Do volného času nepatří sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče. Pod volný čas spadá naopak odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Specifické pro volný čas dětí a mládeže je to, že je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování z výchovných důvodů. Děti nemající ještě dostatek zkušeností potřebují citlivé nenásilné vedení.⁶¹

„Za **volný čas** je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolního času, která zbude po zabezpečení individuálních a rodinných, existenčních a biologických potřeb.“⁶²

2.4.2. Funkce volného času a jeho specifika

Sak a Saková připodobňují volný čas jedinců, (v souhrnu volný čas společnosti) duchovnímu bohatství společnosti.⁶³ Volný čas jako úhrn reálných a duchovních aktivit lidí plní řadu funkcí ve společenském systému.

Podle Opaschovského plní volný čas sedm funkcí:⁶⁴

- Volný čas jako rekreace
- Volný čas jako kompenzace (vyrovnání toho, co se v ostatním životě nedostává či nedaří)
- Volný čas jako katarze (osvobození a odreagování od potlačených emocí a napětí)
- Volný čas jako ventil (ventil k uvolnění přebytečné energie)
- Volný čas jako konzum (prostředek k užívání věcí a produktů)
- Volný čas jako kontrast (protiklad vůči práci)

⁶⁰ PÁVKOVÁ J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5. s. 15.

⁶¹ Srov. Tamtéž. s. 15.

⁶² SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2. s. 59.

⁶³ Srov. Tamtéž.

⁶⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*. Skripta TF JČU, 2003. s. 20

- Volný čas jako doba podobná práci

Volný čas se postupem času privatizoval a individualizoval. Popcornová zmiňuje, že současný člověk pociťuje potřebu zavřít se do soukromí, někam, kde na něj nikdo nemůže. Chce mít od všeho pokoj, nic nedělat a lenořit. Tuto potřebu nazvala Popcornová výrazem zakuklit se (cocooning - cocoon = hedvábný obal kukly)⁶⁵

Současné tendence trávení volného času se pohybují směrem od méně volného času ve společnosti k více trávení volného času o samotě.

Idea volného času jako “času splněných přání” a odpočinku může výrazně kontrastovat s realitou. Volný čas se může stát časem prázdnoty, či nudy, nebo může být spojen s napětím z pocitu povinnosti jej nějak smysluplně naplnit.

Specifika volného času mládeže:

V rámci volného času se utváří hodnotový systém. Ten se pak mladí lidé učí aplikovat v životě. To, jak mladí lidé tráví svůj volný čas a to jak jej propojí s pracovními povinnostmi udává základ pro budoucí “životní způsob.” V tomto životním období ještě nejsou příliš vysoce zakotvené sociální pozice v systému sociálních rolí, což umožňuje flexibilitu a dynamiku při trávení volného času. V žádném jiném období už člověk není sto mít tak širokospektré zájmy jako v době mládí. Je zde mnohem větší pluralita zájmů.

2.4.3. Volný čas mládeže a výzkum

Sociologové Sak a Saková provedli výzkumy (2001), které odrážejí zaměření a preference trávení volného času mládeže. Z těchto výzkumů vyplývá, že mladí lidé každodenně nejčastěji (více než 30%) tráví volný čas sledováním televize, poslechem rozhlasu či hudby, scházením se a povídáním s přáteli, domácími pracemi a prací s počítačem.⁶⁶

V rámci aktivit praktikovaných alespoň jednou týdně vedou na horních příčkách (u více než 30%) aktivity jako: odpočinek (nicnedělání, ležení), sexuální a milenecké aktivity, aktivní sportování, četba, domácí práce a poslech hudby.⁶⁷

Pro srovnání uvádím i výsledky zobrazující aktivity, u kterých respondenti uvedli, že je nedělají nikdy. Ty ukazují, že ve více než v 70 % se mladí lidé nikdy nevěnují veřejně prospěšným a politickým činnostem, účasti na náboženském životu ani žádné formě individuální duchovní aktivity či meditace. Kromě toho se také

⁶⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*. s. 20

⁶⁶ Viz. Příloha I: Tabulka č. 1.

⁶⁷ Viz. Příloha II: Tabulka č. 2.

nadpoloviční většina respondentů nikdy nevěnuje mimoškolnímu vzdělávání ani přípravě do školy, neprovozují vedlejší výdělečnou činnost, nevěnují se kutilství, chovu zvířat ani ručním pracím.

Sak a Saková ve svých výzkumech také uvádějí četnost aktivit v jednotlivých zařízeních. Vyplývá z nich, že mladí lidé (15 - 30 let) tráví ve více než 80 % volný čas sami, s rodinou nebo přáteli. Mládež ve věku 15 -18 let pak tráví poměrně dost volného času také v tělovýchovných organizacích (37,25%) a ve škole mimo vyučování (30,39%). Mládež ve věku 19 – 30 let pak volný čas tráví častěji v komerčních zařízeních pro volný čas.

Z těchto srovnání vyplývá, že mladí lidé oproti minulosti svázané s kolektivními institucemi jako je Sokol, Pionýr apod. v současnosti preferují trávení volného času o samotě a to především odpočinkem, prací s počítačem či sledováním nebo poslechem medií. Sportu se pak pravidelně věnuje méně než třetina mladých lidí. Navzdory individualistickému trendu v oblasti volnočasových aktivit však věnují mladí lidé mnoho svého volného času setkávání s přáteli a komunikaci s nimi.

2.4.4. Oblasti volného času významné pro mládež

Velký význam v dnešní době má zážitek. Ve společnosti, kde, jsou základní potřeby uspokojeny, nabývá svého významu hodnota zážitku. Pro mladé lidi je takovým zážitkem často poslech hudby, případně spojený i s tancem. Většina mladých lidí poslouchá hudbu denně. Hudba jim pomáhá uvolnit se, užít si jakýsi únik do vlastního světa. Vedle poslechu hudby je pro mladé lidi také významným zážitkem aktivity spojené se zábavou, napětím, hrami a sportem. Tyto aktivity uspokojují jejich potřebu změny a střídání napětí a uvolnění. Schulze zmiňuje, že i doma lidé dávají přednost neklidu. Během dne běží rádio, televize apod. U televize mají přednost krimi seriály, science-fiction a kreslené filmy.

Touha po lásce a po vztahu je tou nejdůležitější v životě člověka. Platí to i pro mladé lidi, v jejichž životě vedle poslechu hudby zaplňuje komunikace s přáteli největší část. Mladí mají potřebu se svěřovat a sdělovat se. Tato tendence se odráží v množství tráveného času rozhovory, telefonáty a společné interakce s přáteli. Mladí lidé také velmi intenzivně prožívají erotickou lásku, která pro ně může být až transcendentální, ale zároveň také velmi křehká. Výslednicí touhy po lásce a nedostatku lásky v primárních rodinách mohou být nepřiměřené nároky na partnera, které u mnoha vztahů končí zklamáním a u manželství rozvodem.

Velmi důležitý je pro mladé lidi také vztah ke skupině vrstevníků, ve které prožívají značnou část svého času. Zde hledají uznání a pocit sounáležitosti.

Zcela specifické a nezastupitelné místo v životě mladých lidí hraje hra a sport. Ten je prožíván jednak jako něco posvátného (utkáni jako slavnost), jednak jako „kult těla“. Sportovní výkon je tak oslavou fyzické síly a krásy.

2.4.5. Kyberkultura jako fenomén doby

Kyberprostor (autor nazývá také „sít“) je „nové komunikační prostředí, které povstává z celosvětového propojení počítačů. Tento termín označuje nejen hmotnou infrastrukturu digitální komunikace, ale zároveň nesmírný oceán informací, který v ní sídlí, stejně tak jako lidské bytosti, které se po něm plaví a zásobují jej.“⁶⁸

„**Kyberkultura** označuje soubor technik (materiálních a intelektuálních), praktických zvyklostí, postojů, způsobů uvažování a hodnot, které se rozvíjejí ve vzájemné vazbě s růstem kyberprostoru.“⁶⁹

Lévy vidí kyberprostor jako přínosný pro podporu kolektivní inteligence. Růst kyberprostoru však automaticky neznamená její rozvoj. Pouze umožňuje příznivé prostředí k jejímu rozvoji. Na druhé straně ale kyberprostor přináší řadu negativních aspektů, jako je izolace člověka a jeho kognitivní přetížení, vedoucí ke stresu. Dalším negativním důsledkem mohou být závislosti ať již na samotném připojení k síti nebo na virtuálním světě počítačových her. Lévy uvádí také rizika jako dominance a monopolizovaná vláda nad sítí ze strany ekonomických mocností, vykořisťování (např. u dozorované práce na dálku) a nezanedbatelné riziko „kolektivní blbosti“, projevující se v pomluvách, konformitě sítě nebo virtuálních společností, hromadění údajů bez relevantních informací.

Pokud se tedy povede rozvíjet kolektivní inteligenci díky kyberprostoru, nese to s sebou následky v podobě zrychlení techno-sociální proměny a to zase podmiňuje ještě větší nutnost participace na kyberkultuře pro každého, kdo nechce zůstat stranou. Lidé, kteří se do tohoto systému aktivně nezapojili, jsou poté ještě více vyřazeni.⁷⁰ Pro mladé lidi současné české společnosti představuje kyberkultura obrovské možnosti a nekonečné zdroje informací, které ovšem nemusí být se zárukou vždy kvalitní a objektivní. Zároveň s těmito možnostmi ale přináší diktát a nutnost rychle se objevující nové programy a technologie umět ovládat. Neznalost práce na počítači

⁶⁸ LÉVY, P. *Kyberkultura*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0109-5. s. 15.

⁶⁹ Tamtéž. s. 15.

⁷⁰ Srov. Tamtéž. s. 27.

a orientace na internetu v dnešní době člověka označí jako outsidera na trhu práce a ve společnosti vůbec.

Lévy se také zabývá otázkou hodnoty informací, které se v kyberprostoru nalézají. Na první pohled by se mohlo zdát, že síť plná informací, které do ní může umístit kdokoli, aniž by to kontrolovala jakákoliv cenzura, vláda, instituce či morální autorita by mohla vést spíše ke kulturnímu rozkladu, než pokroku. Lidé bez dostatečného vzdělání by pak stěží hledali záchytné body k orientaci. Lévy však vysvětluje, že tyto otázky stojí na chybném předpokladu. Internet sice opravdu není celkově cenzurován, tento fakt ale vychází z toho, že je odmítána jakákoliv nadřazená a neprůhledná předem stanovená forma kontroly, která by znamenala totalitní řízení informací a komunikace. Propagovat svobodu slova nelze zároveň se zaváděním institucí, která by předem určovala vhodnost či nevhodnost informací. A na druhé straně jsou za webové stránky zodpovědní jejich tvůrci. Neznamená to tedy, že by u žádných informací na síti nebyla záruka pravdivosti a kvality. Z toho vyplývá, že internet požaduje odpovědnost dodavatelů i žadatelů informací ve veřejném prostoru.⁷¹

2.4.6. Pastorační využití volného času a nabídka církevních aktivit

Opatrný líčí pastorační práci jako „zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách, tedy v určité zemi, v určité dějinné situaci, v určitém historickém a kulturním kontextu. Jejím posláním je řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle a síle evangelia.“⁷²

Volný čas dětí a mládeže vytváří příhodný prostor pro pastorační nabídku církve. Je důležité, aby tato nabídka obsahovala aktivity nábožensky, hodnotově i kulturně náročné, které osloví jen malou část mladých lidí stejně tak jako by měla obsahovat jakékoliv smysluplné aktivity, které by poskytly prostor pro systematické setkávání lidí a jejich komunikaci.⁷³ Personální nabídka je přitom důležitější než její konkrétní věcný obsah.⁷⁴

Nabídka církevních volnočasových aktivit pro mladé:

Hlavní volnočasovou aktivitou nabízenou církví zůstává pastorační péče (=péče o duchovní směřování). Ta zahrnuje různé skupinky, otevřené nabídky, letní tábory, práce s ministranty, mládežnické mše, katecheze a nabídky řádů a hnutí. V prostředí

⁷¹ Srov. LÉVY, P. *Kyberkultura*. s. 222-224.

⁷² OPATRŇÝ, A. *Pastorační práce v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-557-8. s. 9.

⁷³ Srov. MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. s. 44.

⁷⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorační práce s mládeží: studijní text pro pracovníky s mládeží*. s. 121.

školy pak zahrnuje výuku náboženství, školní pastorační, školní poradenství a školní bohoslužby. Balík uvádí tento přehled:⁷⁵

a) Odvětví pastorační mládeže:

- školy (výuka náboženství, křesťanské etiky)
- místa pro využití volného času
- internáty
- pracoviště
- farnost

b) Diecézní centra života mládeže

c) Mládežnické organizace

d) Střediska mládeže

Pro lepší orientaci rozděluje Balík nabídky volnočasových aktivit do dvou skupin:

a) *Nabídky organizované* – zde je vyžadována určitá závaznost, popřípadě členství. Patří sem například nabídky výuky náboženství nebo křesťanské etiky, které často spolupracují se školami.

b) *Nabídky volně přístupné* - (pro mladé atraktivnější), uplatňuje se zde myšlenka „otevřených dveří“ a možnost „volně“ realizovat své nápady.⁷⁶

Církev a péče o mládež

Většina církví se vedle katecheze ještě nějakým způsobem podílí na péči o mládež z hlediska jejich volného času v rámci činností jako jsou: primární prevence, dětská centra, streetwork, kontaktní centra (např. mezinárodní organizace Teen Challenge). Dále pořádají sjezdy mládeže, křesťanské konference a festivaly. Tyto každoroční akce jsou mezi mladými lidmi žádané a některé už slaví mnohaleté výročí (např. Kristfest).

---

⁷⁵ Srov. BALÍK, J. *Diecézní centra života mládeže: Vznik, spiritualita, výhledy*. Praha: Nakladatelství PAULÍNKY, 2011. ISBN 978-80-7450-032-9.

⁷⁶ Srov. Tamtéž.

3. APLIKOVATELNOST VÝCHOVNÝCH PRINCIPŮ DONA BOSCA PŘI PRÁCI S DNEŠNÍ MLÁDEŽÍ

3.1. CÍLOVÉ SKUPINY SALESIÁNSKÉ VÝCHOVY A PASTORAČNÍ PRÁCE.

Aplikaci salesiánské pedagogiky můžeme považovat za jednu z forem pastorače mládeže

Jak jsem uvedla výše, hlavní cílovou skupinou působení Dona Bosca byla chudá mládež. Salesiáni se chtějí podle svých stanov věnovat nejchudší mládeži a lidový vrstvám. Jak s tímto pojetím ale naložit ve 21. století, kdy (minimálně v Evropě) bída materiálního rázu ustoupila do pozadí (přestože nezmizela)? Znamenalo by to přesunout Salesiánskou snahu do zemí třetího světa, kde je bída lidí více než alarmující? Odpověď nalezneme v rozklíčování slova „chudoba“. Je to *označení nedostatku základních lidských potřeb*. Pokud bychom však považovali za trpící chudobou také jedince vyznačující se nedostatkem jiným, než materiálním, například lidi ohrožené sociální exkluzí, která s chudobou velmi úzce souvisí, nebo lidi trpící nouzí citovou či duchovní, vyjde nám podstatně větší výsledná cílová skupina.

Don Bosco nepracoval se „zkaženou“ mládeží. Terciární prevenci a řešení problémů, vyžadujících si terapii odmítal. Zajímal se o mládež vyžadující primární a sekundární prevenci. V dnešní době se Salesiáni v důsledku nastavení nízkoprahovosti svých zařízení návštěvám problematických jedinců nemohou úplně vyhnout. Návštěvníci zařízení však musí dodržovat určitá pravidla a jejich porušování s sebou nese vyloučení. V duchu hesla, že v každém člověku je dobré jádro, které je třeba kultivovat a rozvíjet, má tedy každý šanci najít si v salesiánských zařízeních své místo.

3.2. SALESIÁNSKÁ STŘEDISKA MLÁDEŽE

3.2.1. Co jsou Salesiánská hnutí mládeže

Salesiánské hnutí mládeže (dále jen SHM) má u nás i ve světě dlouholetou tradici. Jedná se o křesťanské občanské sdružení dětí a mládeže s celostátní působností.

Tato hnutí zřizují střediska a kluby mládeže, které dětem zajišťují kvalitní nabídku využití volného času. Nabízí mladým lidem možnost se rozvíjet a zapojit se do výchovné práce s dětmi a rodinám nabízí podporu a zázemí. Jejich posláním je výchova dětí a mladých lidí. Při tom vychází z principů preventivního výchovného systému Dona Bosca.⁷⁷

⁷⁷ Srov. Salesiánské hnutí mládeže [online]. Praha: Salesiánské hnutí mládeže, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW: <http://www.shm.cz>

3.2.2. Zřizovatel Salesiánských středisek a jejich zákonný rámec

Pro možnost větší konkretizace jsem si vybrala jedno určité středisko a to Salesiánské středisko v Praze v Kobylisích, na kterém chci demonstrovat všechny náležitosti a charakteristiky, které má salesiánské středisko splňovat a které může nabízet.

„Zakladatelem Salesiánského střediska je Salesiánská provincie Praha se sídlem v Praze 8, Kobyliské nám.1. Salesiánská provincie Praha je církevní organizace, která sdružuje a reprezentuje členy řeholní společnosti Salesiánů Dona Boska na území České republiky. Salesiánská provincie Praha byla podle zák. č. 308/91 Sb. dne 1. ledna 1994 zařazena do rejstříku právnických osob vedeném na ministerstvu kultury ČR jako součást (organizační jednotka) římskokatolické církve. Jejím statutárním orgánem je provinciál⁷⁸. Tato organizace je rovněž uznaná ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro oblast práce s dětmi a mládeží.

3.2.3. V jakých oblastech se konkrétně salesiánské středisko angažuje

Salesiánské středisko (SS) mládeže zřizuje pro děti a mládež tzv. **Oratoř**, což je volnočasový klub pro děti a mládež, poskytující smysluplné trávení volného času. Dále nabízí **Nízkoprahový klub** s názvem **Vrtule**. Jedná se o sociální službu pro mládež ve věku 12-20 let, která je poskytována přátelským způsobem. SS dělá i **práci v terénu**, při které poskytuje podporu a pomoc v přirozeném prostředí klientů. Významné jsou v programu střediska také **prázdninové akce a tábory**.

3.2.4. Specifika Salesiánských středisek

Salesiánské středisko by mělo mladým lidem poskytnout fyzický i sociální prostor k rozvíjení jejich vztahů a aktivit. Nabízí jim organizovanou činnost ve formě různých pravidelných kroužků ale také otevřenou nabídku aktivit.⁷⁹

Programová nabídka středisek zahrnuje tyto aktivity:

1. Oratoř v užším slova smyslu
2. Zájmové kroužky
3. Kluby
4. Jednorázové akce
5. Prázdninové a víkendové akce

⁷⁸ Salesiánské středisko mládeže [online]. Praha: Salesiánské středisko mládeže, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW: <http://www.strediskokobylisy.cz/>

⁷⁹ Srov. Kaplánek, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 95.

6. Katechetické, formační a spirituálně zaměřené skupiny

V rámci snahy středisek uspokojit sociální a vzdělávací potřeby mladých lidí, je třeba aby střediska splňovala podmínku nízkoprahovosti. Měla by rozvíjet ve svých svěřencích osobnost a učit je vztahům a demokracii. Dále je třeba vytvářet projekty a nabídky pro skupiny a nabízet vzdělávací programy. Střediska také chodí za těmi, kdo potřebují pomoc a angažují se ve společenském a politickém životě.

3.3. METODIKA SALESIÁNSKÉ VÝCHOVNÉ A PASTORAČNÍ PRÁCE

Pojmem metodika (v současnosti často používán termín didaktika) v této práci označuji soubor metod používaných ve výchově (v této práci se jedná o výchovu salesiánskou).

Pojem metoda vysvětluje pedagogický slovník jako „záměrné a systematické způsoby, postupy a prostředky, které směřují k výchovnému cíli...“⁸⁰

Salesiáni používají při dosahování svých výchovných cílů velké množství metod. Jejich používání závisí na těchto faktorech⁸¹:

- cílová skupina
- vlastní projekt (volba metod vycházející z poslání a cílů organizace)
- minimální standardy a jiné požadavky profesních sdružení a kontrolních orgánů
- obvyklé metody v konkrétní oblasti (pedagogika, sociální práce, pastorec)
- vzdělání a zkušenosti pracovníků

Různorodost metod souvisí také s druhem zařízení (farnost, středisko mládeže apod.) a s rolemi, které pracovníci zařízení zastávají (kněz, sociální pracovník, pedagogický pracovník).

V salesiánské dokumentaci popis metod práce chybí a je zastoupen pouze „preventivním systémem dona Bosca“ bez bližší konkretizace.

Svoboda uvádí metody, které vyvozuje z odpovědí respondentu ve výzkumu, hledajícím odpověď na otázku „jak dosahují cílů své práce“. (Respondenti byli pracovníci salesiánských výchovných zařízení:)

---

⁸⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4. s. 116.

⁸¹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 73.

- pedagogická komunikace
- kontaktní práce
- zpětná vazba
- doprovázení
- neformální vzdělávání
- podpora komunikace mezi vrstevníky
- podpora vzniku skupiny
- modelová výchova (na základě příkladu vlastního života)
- případová práce
- poradenství
- zprostředkování navazujících služeb
- sociální práce se skupinou
- utváření charakteristického sociálního prostředí

Kaplánek tyto metody rozděluje do 3 kategorií⁸² : a) orientace na rozvoj osobnosti, b) orientace na rozvoj skupiny, c) individuální sociální práce.

3.3.1. Otevřená práce s mládeží

Ústředním programem každého salesiánského střediska je oratoř. “Oratoř” je otevřený program určený všem zájemcům ze skupiny dětí a mládeže. Zde si mladí mohou sami vybrat z nabídky her a aktivit, které zde mohou realizovat. Tato věcná nabídka spolu s intenzivní komunikací, směřující k vytváření trvalejšího vztahu (personální nabídka) je hlavní náplní oratoře.

Princip otevřenosti (nízkoprahovosti)

Česká asociace streetwork ve svých materiálech popisuje poslání nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále NDZM): “Posláním NDZM je usilovat o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu, a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.”⁸³

Willi Klawe v principu otevřenosti rozlišuje 3 části. Jedná se o **otevřenost obsahu a organizační formy**, dále **otevřenost k zájmům mládeže** a **otevřenost vůči veřejnosti**.⁸⁴

⁸² Viz. Příloha IV: Tabulka č. 4.

⁸³ *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NDZM)*. Česká asociace streetwork, Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních [online]. c 2006-2015 (cit. 2015). Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/>

⁸⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 81.

Otevřenost obsahu se projevuje tak, že je náplň programu politicky, nábožensky a světonázorově neutrální. Salesiánská střediska tuto otevřenost praktikují v široké škále aktivit včetně těch sekulárních (zcela neutrálních vůči náboženství).

Otevřenost organizační formy zajišťuje možnost účasti všem bez nutnosti členství v nějaké organizaci. Vzhledem k evidenci účastníků není tento princip zcela naplněn.

Otevřenost k zájmům mládeže se projevuje tak, že se činnost zaměřuje především na potřeby mladých, ne k dosažení cílů dospělých. Vzhledem k výchovnému zaměření salesiánských středisek je tato otevřenost relativní. Hlavní důraz je zde kladen na jasnost výchovných cílů, které jsou plněny na základě svobodné participace účastníka a jsou prosty jakékoliv manipulace.

Otevřenost vůči veřejnosti znamená transparentnost, která umožňuje veřejnou kontrolu.

Otevřená práce s mládeží je „forma pomoci mladým lidem prostřednictvím nabídek, které jsou voleny a uskutečňovány na základě zájmu mladých lidí a jsou všem přístupné.“⁸⁵

Kaplánek uvádí, že otevřenost není trvalý stav. Nabídka a zaměření aktivit se mění podle cílové skupin, která chtějí salesiánská střediska zaujmout.

Rozdíl mezi SVČ, NDZM a salesiánskými středisky

Kaplánek uvádí jako rozdíl mezi salesiánskými středisky a NDZM fakt, že salesiáni se více zaměřují na celostní rozvoj člověka (výchova a pastorace), čímž se více podobají střediskům volného času (SVČ) než NDZM. Salesiánská střediska ale sledují i jiné cíle, než SVČ, jako je předávání křesťanských hodnot a vytváření rodinné atmosféry. Salesiánská střediska také provozují spontánní aktivity, které u SVČ téměř či úplně chybí a nabízejí aktivity duchovního či náboženského zaměření.⁸⁶

3.3.2. Metody nedirektivní výchovy

Salesiánská pedagogika využívá mnoho tradičních metod (viz. tabulka č. 4). Běžné pedagogické metody nebudu podrobněji popisovat a zaměřím se na metody, kterými se Salesiánská pedagogika od běžných pedagogických metod liší. Již z názvu vyplývá, že při této výchově nebude mladým lidem nic „diktováno“. Následující metody: kulturní animace, informální pedagogika i pragmatická pedagogika jsou

⁸⁵ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 82.

⁸⁶ Srov. SVOBODA, *Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. s. 89.

metody, které vycházejí ze zájmu a zkušeností mladého člověka a jsou postaveny na komunikačních dovednostech pedagogů.

3.3.3. Animace

Podle pedagogického slovníku je animace „výchovná metoda užívaná zejména při práci s dospívajícími (sociální práce) a v pedagogice volného času. Je založená hlavně na nedirektivních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii, přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace (sport a akce s intenzivním rekreačním režimem, kultura zejména aktivně provozovaná, společensky prospěšná činnost aj.). Důraz je na otevřenosti výchovné situace - dobrovolnosti, možnosti volby, prostoru pro iniciativu vychovávaných, vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům atd. ...”⁸⁷

Slovo “animace” má původ v latinském výrazu anima (duše). Animovat tedy znamená oduševňovat, ale také oživovat, bavit, dávat život. Podle Opaschowského lze výraz animace přeložit také jako *probuzení nadšení* nebo *naplnění duchem*.⁸⁸

Kaplánek ji popisuje jako metodu, „která se snaží dovést mladého člověka k tomu, aby sám objevil, co, jak a kdy má v životě dělat, jakými zásadami se řídit, a jaké názory přijmout za své.”⁸⁹

Cílem animace je potom enkulturace (přijetí a osvojení kultury, ve které žijeme).

Animace prošla dlouhým historickým vývojem, během kterého vzniklo několik modelů. Pro účely salesiánské výchovy vycházíme z modelu kulturní animace.

Zajímavé je Pollovo pojetí animace jako *způsobu života a postoje vedeného láskou k životu*⁹⁰. Toto pojetí velmi dobře ladí se salesiánským pojetím animace. Lásky k životu je zde myšlena jako víra v možnost rozvoje každého jedince i společnosti. Pollo používá pojem *progetto della vita* („životní projekt”)⁹¹. Kaplánek to interpretuje jako „jasnou životní perspektivu”⁹², při které by člověk měl vědět, odkud vychází a kam směřuje.

⁸⁷ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. s. 21.

⁸⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 84.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Srov. Tamtéž.

⁹¹ Srov. Tamtéž.

⁹² Srov. Tamtéž. s. 85.

Z hlediska metod je kulturní animace souhrnem nedirektivních výchovných metod působení na skupinu lidí (mládeže). V praxi se opírá o čtyři principy (pilíře), které je možné považovat za konkretizaci preventivního systému Dona Bosca.

Čtyři principy kulturní animace:⁹³

1. Zralý postoj vychovatele k životnímu stylu mladých lidí

- vychovatel by neměl odmítat iniciativu mladých a bážirovat na tradičních postupech, zároveň by ale také neměl nekriticky přijímat od mladých vše bez jakéhokoliv zásahu a nechat mládež učit se metodou pokus - omyl. Vychovatel by měl nabízet možnosti, pomáhat rozvíjet schopnosti mladých lidí a pomáhat jim k dosažení autonomie. To klade na vychovatele nároky po stránce osobnostní i odborné. Podstatná je také citová vyrovnanost a obeznámenost se svou rolí v procesu enkulturace. V salesiánských střediscích je kladen velký důraz na osobní zralost vychovatelů. Salesiáni vycházejí ze zkušenosti, že „více vychováváme tím, kdo jsme, než tím co děláme.“⁹⁴

2. Utváření výchovného vztahu mezi vychovatelem a skupinou

- zde je pro vychovatele důležitá schopnost vyvážit ve vztahu k mladým souměrně bezpodmínečné přijetí každého z nich (odpovídá mateřskému principu) spolu s kladením požadavků (odpovídá otcovskému principu). V praxi se tento princip projevuje důrazem na budování vztahů a jejich neformálnost. V salesiánské výchově hrají mezilidské vztahy hlavní roli.

3. Rozvoj skupiny jako výchovného prostředí

- vychovatel by měl být schopen podporovat interakci ve skupině a směřovat ji k dosažení pozitivně působícího prostředí.

4. Empiricko - kritický model plánování

- tento model v sobě zahrnuje analýzu situace cílové skupiny, stanovení a analýzu cílů, plánování itineráře (jednotlivé kroky), hodnocení dosažených výsledků a analýzu nové výchozí situace.

3.3.4. Informální edukace

Informální edukace (IE) je pojem, který lze vykládat různými způsoby. V Čechách je *Informální edukace* označována také jako *informální výchova*, pedagogický slovník používá termín *informální vzdělávání*, které popisuje jako

⁹³ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 85.

⁹⁴ Tamtéž. s. 87.

„celoživotní proces získávání znalostí, osvojování dovedností a postojů z každodenních zkušeností, z prostředí a kontaktů s jinými lidmi...“⁹⁵

Hofbauer chápe informální výchovu jako nezáměrný výchovný vliv, který na jedince vytváří v každodenním životě rodina a členové vrstevnických skupin.⁹⁶ Svoboda srovnává české pojetí informální výchovy s pojetím britským. Britští teoretici Tony Jeffs a Mark K. Smith považují informální výchovu za vliv, který za pomoci vytvoření atmosféry a příležitosti cíleně pomáhá a dodává mladým lidem odvahu reflektovat vlastní zkušenosti.⁹⁷ Hlavní metodou je při tom dialog, který pomáhá k osobnostnímu a sociálnímu rozvoji mladých lidí. Tento britský model je velmi blízký salesiánskému způsobu práce s mládeží. Mark K. Smith uvádí ještě další rozšířená pojetí informální výchovy. První pojetí přirovnává IE k *výchově všedním životem*⁹⁸ (tzv. situační výchovou). Ta se v praxi projevuje vzájemným dodáváním odvahy v obtížných situacích mezi přáteli. Druhé pojetí přirovnává IE ke „studijnímu projektu“⁹⁹, jehož je člověk vlastním tvůrcem, a který se snaží naplnit. K vytvoření takového projektu je třeba rozpoznat zájem, se kterým lze pak aktivně pracovat. To vše formou sebevýchovy. Úkolem informálních pedagogů je vytvářet atmosféru vhodnou k dialogu. Pomocí přetvářet neformální setkání v besedy či diskuze, které mohou mladým lidem něco přinést.

3.3.5 Pragmatická pedagogika v rámci salesiánského výchovného stylu

Pragmatická pedagogika je pedagogický směr, jejímž zakladatelem je John Dewey. Tento pedagogický směr vychází z pragmatismu a byl velmi rozšířeným v první polovině 20. století v USA. Základem pragmatické pedagogiky je individuální zkušenost dítěte získaná prací. Podle Deweye má výchova vycházet ze zájmu dítěte a má být vedena v demokratickém duchu. V centru pedagogického procesu má být podle něj dítě a pedagog má být pouze poradcem či organizátorem.

Salesiáni do své metodiky přijali některé myšlenky z pragmatické pedagogiky, přestože se s ní plně neztotožňují. Rozdíly tkví především v tom, že preventivní systém má předem stanovený výchovný cíl, na rozdíl od pragmatické pedagogiky, kde je nejdůležitější proces a cíl není podstatný. Pragmatická pedagogika nepředkládá správné řešení, jde jí především o “hledání cesty”, které je již samo o sobě cílem. Salesiánská

⁹⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. s. 85-86.

⁹⁶ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s “neorganizovanou mládeží” v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. s. 66.

⁹⁷ Srov. Tamtéž.

⁹⁸ Srov. Tamtéž. s. 76.

⁹⁹ Srov. Tamtéž. s. 76.

pedagogika se více opírá o autoritu a vede cíleně ke křesťanským hodnotám. Vychází při tom z toho, že mladí lidé potřebují určitý řád (hranice) a již zmíněné vedení k hodnotám, i když jejich význam ještě plně nechápou. Nastavené hranice pomáhají zajistit, aby se hledání mladých lidí nevymklo kontrole.

Aktuálními prvky pragmatické pedagogiky v salesiánské pedagogice je například zkušenostní učení, participace a svoboda. To umožňuje využití některých metod souvisejících s pragmatickou pedagogikou při práci s mládeží v salesiánských zařízeních. Jedná se například o pedagogiku zážitku a filosofii pro děti. Při použití těchto metod je však stále potřeba dbát na dodržení církevního postoje k životu, z něhož salesiánská metodika vychází a ke kterému mladé lidi vede.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu*. s. 92.

ZÁVĚR

Uvedená práce si kladla za cíl zmapovat význam a vliv salesiánského výchovného stylu, který přináší dnešním dětem a mládeži. Ukazuje se, že umí na problémy a potřeby dnešních mladých lidí reagovat a nabídnout komplexní výchovnou péči, a to s velmi dobrými výsledky. Je to dáno do značné míry tím, že základní principy, na kterých salesiánská výchova stojí, jsou stále platné, i když jsou znovu a nově promyšleny v historicko-kulturních souvislostech tak, aby co nejlépe postihovaly potřeby mládeže dané doby. Situaci mladých lidí dnešní doby je přitom možné označit za specifickou. Jsou vystaveni řadě vlivů, které určují jejich hodnotovou orientaci a způsob trávení volného času. Z této studie vyplynulo, že mladí lidé více než po pestré nabídce sportovních, kulturních či jiných aktivit, touží po vztahu a komunikaci s přáteli. Právě na tuto potřebu mladých lidí se salesiánský výchovný způsob práce s mládeží zaměřuje. Z předložené práce tak vyplývá, že salesiánský výchovný styl má své uplatnění i v dnešní době. Přes jeho nutné změny je jeho základem preventivní systém Dona Bosca, tak jak ho on sám zamýšlel.

Tyto změny se odehrávají pouze v oblasti způsobu uplatňování základních výchovných principů, samotné principy se však nemění. Jedná se například o proměnu pojetí oratoře jako domova v doslovném smyslu. V dnešní oratoři již děti nepobývají 24 hodin. Pojetí oratoře jako rodinného prostředí se zakládá na rodinné atmosféře a přátelském přijetí, nikoliv na společném bydlení a podílení se na každodenním životě. Doba, po kterou mohou mít pracovníci oratoře vliv na své svěřence, se tímto zkrátila na pouhých několik hodin denně či týdně. To s sebou může nést důsledky v podobě vnitřních konfliktů, kdy se střetávají výchovné principy a postoje rodičů a pracovníků oratoře. O to citlivěji je nutné s dětmi pracovat.

Podobně se také změnilo pojetí oratoře jako místa vzdělávání. Součástí oratoří již zpravidla nebývají školy, učiliště či dílny. Přesto některé oratoře nabízejí kroužky, které mají charakter vyučování. U ostatních aktivit se zase jedná o "školu života", ve které se děti učí rozvíjet a poznávat sami sebe i lidi ve svém okolí, učí se lépe komunikovat a také se učí celou řadu praktických dovedností.

Situace se také změnila skladbou návštěvníků. V současnosti procentuálně převažují nevěřící děti. V době Dona Bosca byl život podle křesťanských zásad samozřejmým prvkem výchovy a byl zakotvený hluboko v lidech. Dnes do oratoří přichází mladí lidé žijící podle různých hodnot. Oratoř jim dává možnost, se s křesťanskými hodnotami seznámit, blíže je poznat a konfrontovat se s nimi. Jedná se

o tzv. “preevangelizaci”, kdy asistenti svým příkladem připravují úrodnou půdu pro další působení na nitro člověka.¹⁰¹

Salesiánská zařízení mají svou specifickou charakteristiku, která je odlišuje od jiných volnočasových zařízení. Jedná se především o rozdíl v přístupu k člověku. Vedoucí si pamatují každé dítě jménem, snaží se s každým navázat osobní kontakt a znát jeho individuální situaci. Dalším rozdílem je vztah k práci u lidí pracujících v salesiánských střediscích. Ti práci neberou jako zaměstnání, ale jako poslání, což se samozřejmě projevuje i v jejich přístupu k práci.

I přes četné změny, které se odehrály v salesiánském výchovném stylu, zůstávají smysl i poslání stejné. Salesiánská zařízení dávají šanci mladým lidem se svobodně rozvíjet a osobnostně i duchovně růst a rozvíjet se. Předpoklady stanovené v úvodu práce se potvrdily.

---

¹⁰¹ Srov. ČANDRLOVÁ, P. *Absolventská práce: Výchovné principy salesiánské oratoře, její proměny a současná podoba*. Svatojánská kolej – Vyšší odborná škola pedagogická, 1999. s. 60.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ALBERTI, P. *Světce Don Bosco*. Nové upravené vydání. Řím: Křesťanská akademie 1977.
- BAŤA, O. *Bakalářská práce: Konzumní společnost a negativní důsledky nadspotřeby*, Univerzita Tomáše Bati, Fakulta managementu a ekonomiky, Zlín 2010.
- BALÍK, J. *Diecézní centra života mládeže: Vznik, spiritualita, výhledy*. Praha: Nakladatelství PAULÍNKY, 2011. ISBN 978-80-7450-032-9.
- BOSCO, T. *Don Bosco*. Praha: Portál, 1991. ISBN:80-85282-01-3.
- BOSCO, T., NANNI, C. *Dej mi duše. Salesiánská tradice. Dějiny křesťanských spiritualit*, Kostelní Vydří, 2006. ISBN 80-7192-882-8.
- ČANDRLOVÁ, P. *Absolventská práce: Výchovné principy salesiánské oratoře, její proměny a současná podoba*, Svatojánská kolej – Vyšší odborná škola pedagogická, 1999.
- ČECHOVÁ, L. *Diplomová práce: Hodnotová orientace adolescentů*. Jihočeská univerzita, pedagogická fakulta, katedra pedagogiky a psychologie, České Budějovice, 2010.
- FELLNEROVÁ, J. Úvod do problematiky křesťanských škol v ČR. *Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, Pedagogický ústav J.A.K. ČSAV Praha 1993, roč. 43, č.3, s. 251 – 255. ISSN 0031-3815
- FERRERO, B. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-294-2.
- KAPLÁNEK M. *Pastorace mládeže: studijní text pro pracovníky s mládeží*. České Budějovice: JU, Teologická fakulta, 1999.
- KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*. Skripta TF JČU, 2003
- KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském stylu*. Praha: Portál. 2012, ISBN 978-80-262-0126-7.
- KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha: Slon. 2006, ISBN 80-85850-86-9
- KOPECKÝ, P. *Výchovná metoda sv. Jana Bosca*. Samizdat.
- LÉVY, P. *Kyberkultura*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0109-5
- MALÝ, T. *Pedagogika. Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*, Velehrad: Křesťanská akademie, 1979.
- MARTÍNEK, M. *Ztracená generace*. Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-14.

- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost. Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-85850-99-0.
- OBRUČOVÁ, M. *Bakalářská práce: Přínos Salesiánů v oblasti edukace Romů v Bulharsku*. Univerzita Karlova, pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky, Praha 2012.
- OPPATRNÝ, A. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-557-8.
- PÁVKOVÁ J.et al. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PLOCKOVÁ, L. *Bakalářská práce: Hodnotová orientace dětí z dětského domova*. Jihočeská univerzita, zdravotně sociální fakulta, České Budějovice 2011.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
- QUARZO, G. *Don Bosco mi ukazoval cestu*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0011-6.
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 978-80-7229-354-4
- SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- SCHIÉLÉ, R. *Don Bosco*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-196-7.
- SVOBODA, M. *Diplomová práce: Sociálně-pedagogické přístupy práce s "neorganizovanou mládeží" v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*, Jihočeská univerzita, teologická fakulta, katedra pedagogiky, České Budějovice 2007.
- ŠMÍDOVÁ, M. *Diplomová práce: Hodnoty, hodnotová orientace a životní cíle současných adolescentů*, Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Zlín 2011.
- ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2947-3
- RIESMAN, D. *Osamělý dav*, Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-062-5
- TOUŠOVÁ, S. *Diplomová práce: Analýza současného stavu problematiky vyplnění a trávení volného času u mládeže v České republice*, Univerzita Karlova, fakulta sociálních věd, katedra veřejné a sociální politiky, Praha 2009.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu – Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie, 2002.

Internetové zdroje:

Česká asociace streetwork, Oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních [online]. c 2006-2015 (cit. 2015). Dostupné na WWW:

<http://www.streetwork.cz/>

MAJEROVÁ, T. *Křesťanská rodina v postmoderní době* [online]. Časopis Getsemany, ekumenické nakladatelství a vydavatelství Praha 2000, červen, č. 107.

Dostupné na WWW: <http://www.getsemany.cz/node/24>

Salesiánské středisko mládeže [online]. Praha: Salesiánské středisko mládeže, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW: <http://www.strediskokobylisy.cz/>

Salesiánské hnutí mládeže [online]. Praha: Salesiánské hnutí mládeže, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW: <http://www.shm.cz>

Saleský Vobčasník, [online]. Brno: 2012, c 2014 (cit. 2014). Dostupné na WWW:

<http://www.salesko.cz/res/data/1226/133650.pdf?seek=1331037677>

Infocentrum Naučná stezka [online]. Konzumní společnost a životní styl. (cit. 2015).

Dostupné na WWW:

<http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%>

Zákony:

Zákon o rodině – č. 94/1963 Sb.

Seznam použitých zkratek

DDM - Dům dětí a mládeže

IE - Informální edukace

NDZM - Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

SHM - Salesiánské hnutí mládeže

SS - Salesiánské středisko

SVČ - Střediska volného času pro děti a mládež

Seznam příloh

Příloha I: Tabulka č. 1. nejoblíbenější každodenní volnočasové aktivity ve věkové skupině 15 - 30 let.

Příloha II: Tabulka č. 2. aktivity praktikované alespoň 1x týdně.

Příloha III: Tabulka č. 3 Aktivity, u kterých respondenti uvedli, že je nepraktikují nikdy.

Příloha IV: Tabulka č. 4. Kategorické rozdělení metod využívaných v salesiánské výchově.

Příloha I

Tabulka č. 1. nejoblíbenější každodenní volnočasové aktivity ve věkové skupině 15 - 30 let. (Čísla jsou uvedena v procentech. Pro přehlednost jsem vybrala pouze ty aktivity s více než 30% preferencí.)

Druh volnočasové aktivity	Počet respondentů praktikující aktivitu každodenně (%)
Četba novin a časopisů	36,66
Sledování televize	71,62
Poslech rozhlasu	67,34
Poslech magnetofonu, gramofonu, CD	58,04
Schůzka s partnerem	38,58
Práce s počítačem	32,6
Domácí práce	34,12
Povídání s přáteli	49,07

Příloha II

Tabulka č. 2. aktivity praktikované alespoň 1x týdně.

Druh volnočasové aktivity	Počet respondentů praktikující aktivitu alespoň 1x týdně (%)
Četba knih	31,08
Četba novin a časopisů	45,95
Poslech magnetofonu, gramofonu, CD	30,8
Návštěva kaváren, restaurací	36,66
Aktivní sportování	32,88
Odpočinek, nicedělání, ležení	51,52
Milenecké aktivity	34,12
Sexuální aktivity	49,32
Sledování videa	30,24
Domácí práce	41,05
Povídání si s přáteli, známými	41,62
Procházky, toulání se	37,29

Příloha III

Tabulka č. 3 Aktivity, u kterých respondenti uvedli, že je nepraktikují nikdy.

(V tabulce jsem uvedla pouze aktivity, které vybralo minimálně 50% respondentů)

Druh volnočasové aktivity	Počet respondentů nepraktikující aktivitu nikdy (%)
Hudební a dramatická činnost	59,80
Výtvarná činnost	52,20
Návštěva koncertů vážné hudby	63,34
Veřejně prospěšná a politická činnost	84,09
Mimoškolní vzdělávání	55,33
Studium a příprava na školu	55,42
Návštěva sportovních utkání	52,54
Účast na náboženském životě	84,63
Individuální duchovní aktivity, meditace	73,60
Chov zvířat	59,46
Hry (počítačové automaty)	54,39
Kuřičství	57,43
Sběratelství	82,60
Vedlejší výdělečná činnost	58,71
Ruční práce	55,33
Psaní dopisu, deníku	58,14
Chalupaření	84,33
Výstavba a údržba domu, bytu, chaty	52,87

Příloha IV

Tabulka č. 4. Kategorické rozdělení metod využívaných v salesiánské výchově

Orientace na rozvoj osobnosti	Orientace na rozvoj skupiny	Individuální sociální práce
pedagogická komunikace	podpora vrstevnické komunikace	kontaktní práce
zpětná vazba	podpora vzniku skupiny	případová práce
doprovázení	sociální práce se skupinou	poradenství
neformální vzdělávání	utváření charakteristického sociálního prostředí	zprostředkování navazujících služeb
modelová výchova		

ABSTRAKT

KRATOCHVÍLOVÁ, A. *Aplikovatelnost výchovného systému Dona Bosca na dnešní mládež*. České Budejovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce J. Šrajfer.

Klíčová slova: preventivní výchovný systém, salesiáni Dona Bosca, hodnotová orientace mládeže, volný čas mládeže, animace, informální edukace, otevřená práce s mládeží

Práce se zabývá preventivním výchovným systémem Dona Bosca a metodikou salesiánské výchovné a pastorační práce. Mapuje prostředí, ve kterém žije dnešní mládež, její hodnotovou orientaci a volný čas. Dále popisuje aplikaci salesiánské pedagogiky na současnou mladou generaci a její relevantnost. Zabývá se přitom specifickými nedirektivními metodami salesiánské práce s mladými jako je animace a informální výchova.

ABSTRACT

The applicability of Don Bosco educational system on today's young.

Key words: preventive educational system, Salesians of Don Bosco, value orientation of the young, free time of the young, animation, informal education, open work with the young

My thesis focuses on the preventive educational system of Don Bosco and the methodology of Salesian educational and pastoral work. It maps the environment in which today's young people live, their value orientation and free time. The Salesian pedagogy application on the current young generation and its relevance is described. The specific nondirective Salesian methods of working with young people such as animation and informal education are dealt with.